

2.665

సమీక్ష

జ్ఞాతయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక

సంపాదకుడు: విద్యాన్ బిల్లుసు సీతారామశాస్త్రి.

సంపుటము 11

రాజ్యము ప్రారంభము 1-1-1988

సంపుటము 4, 5

— ఈ సంచికలో —

1) ఆంధ్రసాహిత్యంలో ప్రాథమిక స్వప్నాలు	పేజీ	1
2) ఒక విశిష్ట ప్రబంధం - శ్రీ బసవ మనోవిరాజితం		4
3) బాపిరాజు కథలు - సంభాషణ చాతుర్యం		10
4) ఆశ్వధాటి		12
5) వేగుంట "చిత్త - చింత"		16
6) చిట్టిబాబు వీణాగానము (పద్య)		18
7) శరచ్చంద్రిక (పద్య)		18

రాజ్యపు సంచికలో - శతకంఠరామాయణము - ఒక పరిశీలన, డా. రా. హంస సందేశము, బాపిరాజుపై జరిగిన జరగవలసిన పరిశోధనలు, కరూణిని, కాటక్ మహర్షి మొదలగునవి ఉంటాయి.

1, 16 పేజీలలో ప్రచురింపబడును.

కలెక్టర్ : సంతకీకరణమునకు రు. 12.00.

అక్షరసంకల్పనమునకు రు. 6.50.

విక్రయము రు. 10.

★ స మా లో చ న ★

* జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక *

సంపాదకుడు : విద్యాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి

Retired Telugu Lecturer, V. T. J. College, Rajahmundry.

ఆంధ్ర సాహిత్యంలో ప్రార్థిత స్వప్నాలు

కావ్యరచనకు పూర్వం కవికి తన యిష్టదేవం, లేదా తమవంశ పూర్వీకులు లేదా, తనకు గౌరవస్థానీయులైన వ్యక్తులైనా కాలలో కనబడి ఫలవా కావ్యాన్ని రచించ వలసిందని కాని, దాన్ని తన కంకిత మొయవలసిందని కాని కోరినట్లయితే, ఆ స్వప్నాన్ని 'ప్రార్థిత స్వప్న' మంటారు. మన తెలుగు సాహిత్యంలోని కొన్ని కావ్యాల శ్రుట్టుకకు కారణ మి ప్రార్థిత స్వప్నాలే! అటువంటి ఘట్టాలను కొన్నింటిని గురించి ఈవ్యాసంలో తెలుసుకొందాం!

ఆంధ్రమహాభారతంలో ఆవిరాట స్వర్ణాశోపాచారమున్న పదిహేను పర్వాల నేక ఘంటంతో 'ఆంధ్రావళి మోడములారయ్యనట్లుగ' రచించిన కవి బ్రహ్మ తిక్కన సోమయాజి.

తిక్కన తాను వ్రాయబోతున్న ఆప విత్ర ప్రబంధమండలి నెవరి కంకిత మిదామా? అని ఆలోచిస్తూ కలకనిద్ర పోతున్న సమయంలో అతని కండ్లి కొమ్మనకండనాగు దడనకి స్వప్నమీయాలా సాక్షాత్కరించి, 'భక్తకర్మలుడైన హరిహర నాగుడు నీపట్ల దయాళుడై ఒక పని మీద నీ పక్షం రాబోతున్నా' డని చెప్పాడు.

ఇంతలో హరిహరనాగు డక్కడికి వచ్చాడు. తిక్కన ఆ సర్వస్వరూపి పాష్టాంగ ప్రతాప మోహించాడు. అత

డవైత భక్తి తత్వరూపైన తిక్కనను చూచి మండహాసం చేసి, 'నీవు నిర్మించబోతున్న భారతేలిహాసానికైనా కృతివలెని చేయవలసిందివా అభ్యర్థించటానికి వచ్చా' వన్నాడు. పారాశర్యుని కృతి యయి భారత మను పేరబురగని పంచమవేదం బారాధ్యము జనులకు ద

క్షౌంప మూహించి నీ వఖండిత భక్తిన్. తిను గుబాస వినిర్మింపఁ దివురుటరయ భక్త్య తురుషార్థ తరుపక్వఫలము గాదె దీనికడ నియ్య కొని వేడ్కమాని కృతివ తిక్క మర్చించి వచ్చితిఁ దిక్కశర్మ! —భార. విరాట. 1.17,18.

ఆ అభిలాంఛ పతి అభ్యర్థనను విన్న తిక్కన తన జన్మజన్మాంతర దుఃఖాలను తొలగఁ జేయవలసిందిగా అతడిని ప్రార్థించాడు. హరిహరనాగు డను గ్రహించి ఆంకరాల మయ్యాడు.

కొద్దిసేపటికి తిక్కనకు మెలకువ వచ్చింది. అతడు తనవంటి సామాన్యుడి కంఠటి ఉత్తమ పక్షితి కలిగినందుకు పరమానంద సంభరితుడై, భారతరచనకు ప్రకృమించి సమస్త దురితాపహూనా, అభిమత కుభావమైన ఆ 15 పర్వాలను 62 ఆశ్వాసాల, 16048 గద్య పద్యాల పరిమితంగా రచించి, హరిహర నాగుడి కంకితం చేశాడు.

భాగతీయ ముముక్షుజనవృందయే తేత్రాలపై గీర్వాణభాగవతసుధను ప్రసహంప చేసి, ముక్తిస్వప్నాన్ని పండించిన భగవానుడు వేదవ్యాసమహర్షి. అతడి భాగవతాన్ని 'సభాలో నభవి వ్యతి' అన్నట్లు అనితిరసాధ్యంగా ఆంధ్రీకరించిన భక్తకవిలేవ్వారు బమ్మెర పోలెన.

అతడు శ్రీమన్నారాయణగాథల శౌక కావ్యంగా వ్రాద్దామనుకొన్నాడు. ఒక నిండు పూర్ణిమ వాటి చంద్రోదయ సమయాన గోదావరీనదికి వెళ్లి, స్నానమాచరించి, నదీతీరాన శ్రీతైత్తికతం మీద పద్మాసనుడై మహేశ్వరార్ధాంగం చేతున్నాడు ఆ సమయంలో మెలుగు చెంగట నన్న మేఘులొగ నీతాడేదీసమీతుడైన శ్రీరామ చంద్రుడతనికి భావనా ప్రసంగంలో కనబడి, 'వ్యాసమునీంద్ర కృతమైన భాగవతాన్ని ఆంధ్రీకరించి నా కంకితం చేయవలసింది. దాని వలన నీకు భవబంధ విమోచనం కలుగుతుందని ఆనతిచ్చి, తిగోహకు డయ్యాడు. పోతన ఆశ్చర్యచకితుడై యింటికి తిరిగి వచ్చి—

పలికెడిది భాగవత మంటు
పలికించు విధుండు రామభద్రుండంటు, నే
బలికిన భవహర మగు నంటు
పలికెద నేతొందుగాఢఁ బలంఁగ నేలొకే

'గవతము దెలిసి పలుకుట చిత్రంబు
లిక్షనఁ దమ్మి చూలిక్షన
ంధజనులవలన విన్నంత కన్నంత
రిమనచ్చినంత తేటపలుకు.

—భాగ 1-16, 17.

నిర్ణయించుకొని రామాంకితంగా
గవతాన్ని పండితపామరజనానురంజ
నగా అంధీకరించి, ఆకల్పితరచన
ంధజాతి కత్తులనుమైన కానుకగా
పంపించాడు.

జన్మకః కన్నడిగ దైవపుటికే, సం
క్రాంతాంధ్రభాషా సాహిత్యాలు నభి
గానించి, వాటి కనలేని నీల చేసి తా
నుకలలో మహాత్కల్పిస్తమైన గ్రంథా
ను రచించిన కవిత్వాప్రావీణ్య భజీకుడు
'కల్పదైవరాయలు. (క్రీ. శ. 1569-
580)

కుమారగా క్రీ. శ. 1515 ప్రాంత
రాజ్యరాయలు కలింగ దేశాన్ని జయిం
చాడనే కాలకతో బయలుదేరి, శ్రీకాకు
ళంలో విడిది చేశాడు. రాయలక్కడ
కాదకినా దుపవాసంచేసి నిద్ర వస్త్ర
బింబాడు. ఆరాత్రివారుగవతానున
లంధనుహా విష్ణు వరనిశి కలలో ప్రకృ
తమై 'నివింకకుముందు మదాలస, సత్యా
ధూ (వీణ వాది ముగ్ధులై కృతులు
విష్ణుడివి అలరగిం గావున్నై) రచించావు
దా! నీ కాంధ్రభాష అసాధ్యమే!
గురువతి నివాసుడైన వేంకటేశ్వరస్వామి
ంకితంగా ఒక ప్రబంధాన్ని వ్రాయు.
నీను సంతోషిస్తాను. అతడికి, నాకు
భేదం లేదుగదా! నీప్రబంధాని కితివృత్త
మీమి? టని ఆలోచించి నవసరంలేదు.
మాడికడు క్రనాంచార్ గానాడేని అనే
యువతి ప్రతికోలా తన కండ్లి అల్లిన
తొలి దండను మొందుగా తాను ధరించి,
కర్వాతక్రింగగానుడైనవాడు సముద్రిం

స్తుండేది. నేనామెను వివాహమాడిన
గాథను జాగ్రత్తగా నిశ్చయించుకొని, నీకు
వృద్ధి కలుగుతుందని నెలవిచ్చాడు.
అంధ్రభాష యసాధ్యంబై?

యంచనాకృ
కృతి వినిర్మింత్రిమిక మామఁ

నిర్ణయముగాఁగ.
ఎన్నిమఁ గూర్చునన్న విను,
మేమును చాల్చినమాల్యమిచ్చున
ప్పిన్నది రంగమండలున
పెండిలిసెప్పుము, మున్నుగొంటినే
వన్నవడంద యొక్కమగ
వాడిద, నేనుచెలుంగు రాయడన్
గన్నడరాయ! యొక్కదువఁ
గప్పు ప్రియాపరిభక్తభాక్తభావన్.
అముక్త 1-18, 14.

నిద్రనుండి మేల్కొన్నరాయ లా
తెలుగు వల్లభుడి కంకితంగా దేశభాష
లలో రెన్నవిన తెలుగుభాషలో
ఆముక్తమాల్యద అనే పేరుతో 7 అశ్వా
సాల, 868 గద్యపద్యాల ప్రబంధాన్ని
రచించాడు.

తంజావూరును పరిపాలించిన మహా
రాష్ట్ర మహిపతి ప్రభావనీయండు.
(క్రీ.శ. 1789-1752) అతని ఆస్థానాన్ని
అలంకరించిన కవయిత్రి ముద్దుపళని.
ఆమె సంగీత సాహిత్య భరత కాస్తూరి
విద్యలలో నిష్ణాత. తనయేలిక వలన
చామిక రాంబరాధరణాలనుబహుమతిగా
పొందిన అదృష్టవతి. రాధాకృష్ణుల శృం
గారశోభి విలాసాలను మృదుమధురంగా
రసనిర్భరంగా వ్రాసిన కొద్దిమందిలో,
పళని ఒకరే.

ఒకహరివాసరంనాడు ముద్దుపళని యే
దైనా ఒకశృంగార ప్రబంధాన్ని నిబం
ధించాలని సంతకల్పించి, శ్రీహరి ధ్యానం
చేస్తూ నిద్రలోకి జారిపోయింది. ఆ నిశాం
తంలో ఆమె కన్నదైనమైన బాలకృష్ణు
దామెకు కలలో కనబడి, కరుణామృతం
చిలికేట్టుగా-

చిన్నికృష్ణుండ నే నాడుచిత్తమునకు
సమ్మతంబైన రాధికా సాంకన్యనంబు
తగనొనర్చు మదియాంకితముగ నీవు
లలిగూడేటి! శ్రీముద్దుపళనిబోటి!
— రాధికా. అవ. 11

అని ఆనతిచ్చి, అంతర్ధానం చెందాడు.
మలునాడు ముద్దుపళని అభయవేదాంత
ప్రతిష్ఠాపనాచార్యుడైన తన గురువు వీర
రాఘవ దేశికపార్వభౌముడి వద్దకు వెళ్ళి,
తన స్వప్నకృతాంతాన్ని వివరించింది.
దేశికు డానందించాడు. అతని ప్రక్కనే
వున్న విద్యద్వయ్యలాలివయ్యాన్ని విని
'శ్రీకృష్ణసందర్శనవలన నీకధిక శ్రేయః
ప్రాప్తికలుగుతుంది' అని మూచించారు
ముద్దుపళని వారి సూచన మనుసరించి,
ప్రబంధ నిబంధనోద్భుత్తరాల్నై, యింటికి
వెళ్ళి, రాధికాసాంకన్య మనే కీర్తికతో
4 అశ్వాసాల, 585 గద్యపద్యాల పరిమితి
గల శృంగార ప్రబంధాన్ని రచించి,
శృంగారరసస్ఫూర్తాడైన శ్రీకృష్ణుని కంకి
తం చేసింది

(క్రీ.శ. 17, 18 శతాబ్దాలలో, సాహితీ
కేంద్రంగా విలసిల్లిన మధురను పరిపాలిం
చిన నాయకరాజులలో కట్టకడపటివా
డైన విజయరంగచోక్కనాథ నాయకుడి
(క్రీ. శ. 1706-1782) అనుగ్రహానికి
పాత్రుడైన కవి సముఖము చేంకట
కృష్ణప్ప నాయకుడు.

ఒకానొక సమయంలో అతడికి సకల
కలికలును తిమిరభాస్కరోదయమూ,
ఉల్లసిత సంపత్కల్పలవసంతావాసమూ,
నవరసనిగూడ గంభీరమైన ఒకమహాప్ర
బంధాన్ని వ్రాయాలనే సంతకల్పం కలి
గింది ఒకనాటి ప్రభాతకాలంలో క్రిడేని
ధూడేని సమేతుడైన రంగనాథస్వామి
అతడికి స్వప్నంలో దర్శనమిచ్చి-

వాసిన్ రంగవిభండనేను, ధరణీన్
వాక్ పౌర్ణిమన్ నీ వహ
ల్యాసంక్రిందన మన్ బ్రబంధము, రసో
ల్లాసంబుగాఁ జేయఁచే
రాసంగోరి వినంగ వచ్చితి, బిగ్గియం
బొనట్లు నాపేరిటన్
భావీల్లం దగ నంకితంబు నొనగూ
ర్చన్ నీకు మేరొనికన్.

- అవాల్యా. ఆవ. 15.

అని ఆనతిచ్చాడు. కృష్ణప్ప వెంటనే
మేల్కొని కాశ్యకరణీయాలను తీర్చు
కొని తన కాప్తస్థులైన శేషము వేంకట
వతని, (ఇతడు శంకాకవిజయకర్త)
బుణిగ కృష్ణకవిని తన వద్దకు విలిపించు
కొని, తన స్వప్నపుత్రాంతాన్ని వారికి
తెలియ జెప్పాడు వారు సంతోషి
చితులై “నీకు కన్నూరిరంగ నాథస్వామి
శ్రీధూడేవి సమేతంగా కనిపించాడు
కనుక నీ కిహాధికంగా ధన ధాన్య కరి
తురగ భట కదంబక గ్రామ భూమ్యాది
నానావిధసంపదలు తగ్గిస్తాయి స్వామి
సప్త సంతానాలలో శ్రేష్ఠతమమైన
ప్రబంధాన్ని నిర్మించవలసిందిగా కోరారు
కనుక నీకు గూడ సత్సంతానప్రాప్తికలు
గుతుం”దని తెలియజెప్పారు.

కృష్ణప్ప ప్రమోదభరితాంతరంగుడై
ఆ రంగనాథుడి కంకితంగా అవాల్యా
సంక్రందన మనే ప్రబంధాన్ని ఆ ఆశ్వా
సాలు, 404 గద్యపద్యాలలో రచిం
చాడు.

వైష్ణవమత ప్రచారకలైన పన్నిద్దరా
శ్వాసలలో ఒకడైన తొండరడిప్పాడి
ఆశ్వర (వివనారాయణుడు) చరిత్రను
వైజయంతీలిసాన మనే పేరుతో రసవత్త
రంగా వ్రాసిన కవిత్వలాడు సారంగ
తమ్యయ. తమ్యయ గోలకొండనవాబు
మహాస్వామిసాహి (క్రీ. శ. 1581-61)
జాయంలో కరణంగా వ్యవహరిస్తుండే
వాడు.

ఒకవాటిరాత్రి తమ్యయ నిద్రుండగా
రఘువలాన్వయరక్తదీప్తమై శ్రీరామ
చంద్రుడతనికి పృత్యక్షమై-

... .. నాపేర నీవు నేయు

కాశ్య మంకిత మొనరింపు ధన్యపరణి.

- వైజయంతి, ఆవ. 82.

అని ఆనతిచ్చాడు. వెంటనే తమ్యయనిద్ర
నుండి మేల్కొని ‘అతి మధురమధురసా
స్వాదనం వలన వెగటు కలిగినవాడు
కట్వామ్మొదికాల రుచిని తోరినట్లుగా
శ్రీరామచంద్రుడు వాల్మీక్యాదికవికోకిల
వాగమృతాన్ని గోలి, ఇప్పుడు నా
పురాతనకసుకృతం వలన నామాటలను
వినటాని కత్తపీచున్నాఁ డని సంతో
షించి, 4 ఆశ్వాసాల 579 గద్యపద్యాల
వైజయంతి విలాసమనే ప్రబంధాన్ని
రచించి. శ్రీరాముడి కంకితం చేశాడు.

క్రీ. శ. 18 వ శతాబ్దంలో తెలసిన
రసవత్ప్రబంధాలలో కనపర్చి అబ్బయ
మాత్యుని అనిరుద్ధచరిత్ర మొకటి.
అబ్బయ అద్భుత కవి తా శ్రీమం
తుడు, గానకళాధీశుండు. తెలుగు
పలుకుబడులలోని పసండు, వైచిత్రీ అతని
కవితకు ఉచ్చాస నిశ్వాసాలు.

‘ఒకవాటి రాత్రి అబ్బయ తన యిష్ట
వైష్ణవ మంగళగీరి నరసింహస్వామి
కోవెలకు వెళ్ళి, ప్రదక్షిణంచేసి, గర్భాల
యంలోకి వెళ్ళి, స్వామివారికి నమస్కరిం
చాడు. స్వామి అబ్బయకు ప్రత్యక్షమై,
అతడి నుద్దేశించి ‘నీకు బాత్తం
లోనే అద్భుతకవిత్వా శక్తిని పొందా
వాను. ఇప్పుడనిరుద్ధచరిత్ర మనే ప్రబం
ధాన్ని వాకంకితంగా వ్రాయు. నీకు
‘శ్రీయోవర్ధన మాతం’ దన్నారు
అనిరుద్ధచరిత్రముఁ జ
క్కనిముచ్చటవి సరించి కణఁగి ప్రబంధం
జానరింపుము శ్రీయోవ
ర్ధన మగు నూ పేర నంకితము నేయు
తగవఁ’ - అనిరుద్ధ, ఆవ. 24.

విశేష మేదిటంచే, ఈ సంఘటన
భౌతికంగా జరిగింది కాదు. అబ్బయ కన్న
కల.

అబ్బయనిద్రానుండి మేల్కొన్నాడు.
తన కంఠటి కుభ్రప్రదమైన కలవచ్చినం
దుకు సంతోషించాడు 5 ఆశ్వాసాల,
620 గద్యపద్యాల పరిమితిగా అనిరుద్ధ
చరిత్రమనే ప్రబంధాన్ని రచించి, ఆ
ఆ నరహరి కంకితం చేశాడు.

అంధ్రసాహితీ వృక్షం కాసిన మధుర
ఫలాలలో కూచించి తిమ్మకవి ప్రణీత
మైన నీలాసుందరీపరిణయ మొకటి. (క్రీ.
శ. 17 శ. పూర్వార్ధం)

తిమ్మకవికి ఆచ్చ తెనుగుకావ్య మొకటి
వ్రాద్దామనే సంకల్పం కలిగింది. ఒక
కోడా రాత్రి అతడు నిద్రుండగా పరమ
శివుడు కలలో దర్శన మిచ్చి-
మును కబ్బంబుల వెల్లఁ జెప్పి యేంమిం
బొల్పొందుమన్ నాకు న
ప్సవముజ్జేసిన ప్రోడవి విత్తుడుగూ
ర్పంబూను నీయచ్చత్తం
దెనుఁగుంకబ్బము నిమ్మ నిచ్చలపు బ
త్తి ము త్తియన్ బు త్తియున్
నెనరొప్పన్ సమకూర్చు చెప్పాడుమనే
నీ యొద్దనే యుండెదన్. - నీలా.

పీఠిక. 18

అని అంతరాన మయ్యాడు. తిమ్మన
నిద్రనుండి మేల్కొన్నాడు. ఆ తర్వాత
శివాంకితంగా నీలాసుందరీపరిణయ మనే
కావ్యాన్ని 8 ఆశ్వాసాల, 850 గద్య
పద్యాల పరిమితిగా వ్రాశాడు.

శ్రీ కృష్ణసంబంధమైన కథను పశుమే
శ్వరుని కంకితం చేసిన అశ్వేథ శ్రీ రత్న
రుడు తిమ్మకవి.

తన నాటివలకు సంస్కృతాంధ్ర
భాషలలో తెలసిన గ్రంథాలను, చాటు
పద్యాలను సేకరించి, వాటిని సాగరమథ
నం గా చదివి, జీర్ణించుకొని, అవసర
మైన పద్యాల నుదాహరిస్తూ అప్పకవీయ
మనే గొప్పతత్వ గ్రంథాన్ని తెల
యించిన మేధావి కావనూరి అప్పకవి.

కాలివానన శకం 1578 సం. మన్మథ నామ సంవత్సర శ్రావణ బహుళ అష్టమి (శ్రీ. శ. 8.P.1656) నాటిరాత్రి అప్పు శ్రీ కృష్ణార్చనలు జరిపి, తుర్రాగోష్ఠి సలిపి శ్రీహరిధ్యానం చేస్తూ నిద్రకుండగా విష్ణుమూర్తి రమాధరణీదేవి సమీపంగా స్వప్నంలో సాక్షాత్కరించి, నన్నయ భట్టారక కృతమైన ఆంధ్రకబ్బింతామణి నాంధ్రీకరించవలసిందిగాను, దానిని తనను కృతమిని చేయవలసిందిగాను జనలిచ్చారు.

ఈయనకు రమాధరణ రేను బయోరహపత్ర సేతుడనన యొక్క గూర్మి గర్భిధర చీడిమిక్రమ! వచ్చి నాండ కృష్ణాయనమయ్య నీకునిక నిద్రను నన్నయ పక్కి యంధ్రముం కీయును మాయనుగ్రహము చేగవు తెచ్చెదమంది మెచ్చగన అప్ప. పీఠిక. 40

ముఖాడపుకవి తన బంధుమిత్రాదులకు రావించి, తన గన్నకలను వివరించాడు. వారందరి సంతోషించి, స్వప్నంలో కనిపించిన విష్ణుమూర్తిచలనము మోక్షమూ, లక్ష్మీదేవతల ధనమృద్ధి, భూదేవతల భూలాభమూ, ఘోరకాలతన విజయమూ లభిస్తామని తెలిపారు.

అది విన్న అప్పకవి సంతోషించి, గామపల్లిలో వెలిసివున్న గోపాలదేవుని సంతకంగా అప్పకవిను మనీ లక్షలు గంధాన్ని వ్యాకారు మొట్టమొదట అలిడీ లక్షలు గంగం నాన్ని ఎనిమిది అశ్వాసాలుగా వ్యాకారునీ సంకల్పించాడు. కాని, పుస్తకం నకు 6 అశ్వాసాల గంగం మాత్రమే లభిస్తున్నది.

కావ్య సృష్టి అనేది ఒక తపస్సు అంటారు. కావ్య రచనచేసి పుస్తకం వ్యాకారులకు తమ కృతి

ఒకవిశిష్టప్రబంధం - దీరజన మనో విరాజితం

- శ్రీ కవలవాం లింగమూర్తి

దీనిక ర్త తెనాలి రామలింగడు. ఇతడు విశ్వబ్రాహ్మణుడు. ఈ కవిని గురించి బతుకు మహి సుల్తానులు - ఆంధ్రసంస్కృతి అనే సంకలనంలో 'ఆంధ్రదేశపు సంస్థానాధీశ్వరు' లనే వ్యాసంలో నిడదవోలు శ్రీనివాసరావుగారు, ఘటికాచల మాహాత్మ్య పీఠికలో శ్రీ శేతవరపు రామకృష్ణాస్మిగా వర్ణించారు.

ఆంధ్రదేశంలోని చాతుర్వర్ణంలో ఇంటిచేరు, కృత్తిచేరు ఒక్కటిగానే ఉండి వారు వీరుగా వీరువారుగా తిరుచు పొరబడటం జరుగుతుంది. కాబట్టి ఈయన ద్వైవిధ్యం పరిశీలించండి. కాలంచేత మొదటివాడైనవాడు బ్రాహ్మణుడు, తరువాతివాడు విశ్వబ్రాహ్మణుడు.

స్వరూపాన్ని గురించి ఏకాగ్ర చిత్తంతో ధ్యానిస్తారు. బహుధా ఆలోచిస్తారు. వారి హృదయాలనిండా ఆ కావ్యాలి కృత్యాలే నిండివుంటాయి. వారు జాగ్రత్ స్వప్న ముహూర్తాలలోనూ వాటిని గురించి మననం చేసుకొంటూఉంటారు అటువంటి ఆంతర్యభవ పరిస్థితులలో వారివారి ఇలువేల్పులు, ఇష్ట దేవతలు, లేదా వారి వంశపూర్వీకులు వారి స్వప్నాలలో సాక్షాత్కరించి, ఒక మార్గాన్ని నిర్దేశిస్తారు. వారా నిద్రకాలమ వేదవాక్యాల్లాగ శిరసా వహించి, కావ్యరచనకు సిద్ధమై సంతకం వ్రాస్తారు. ఇంతకంటే మనం చూచిన సంఘటనలన్ని ఈ కోతకు చెందినవే!

ఈవిధంగా మన ఆంధ్రకవులు కొందరు ప్రాథమికస్వప్నరీతిలో ప్రేరణ పొంది, రసవత్తరమైన ప్రబంధాలను సంకల్పించారు. వాటిని భగవదంకితం చేసి తిరిగించారు.

.....

మొదటిరామలింగని యింటిపేరు గార్ల పాటివారు. తెనాలి ఆగ్రహారీకులు కావటంచేత తెనాలి వారైనారు. అతని తండ్రి పేరు రామధీమణి. తల్లి లక్ష్మమ్మగారు. గురువుపేరు భట్టిరు చిక్కాచార్యుడు. వీరు కొండివ్య సంగీతులు యజ్ఞవల్క్యులు.

రెండవవాని యింటిపేరు తెనాలివారు. ఇది ప్రసాదాన్ని బట్టి ఏర్పడి ఉంటుంది. ఇతడొక్కటివాడో తెలియదు కాని త్రిపురాంతికం ప్రాంతంవాడు కావచ్చు ననుకుంటున్నాను. వీరు శైవులు. తండ్రిపేరు మల్లికార్జునుడు. తాతగారిపేరు మృత్యుంజయుడు.

ప్రస్తుతం తెనాలివారిలో కళ్ళప సర్వారిధిను లని రెండు గోత్రాలవారున్నారు. కావ్యపులు ముగ్ధులు. పరాధిక్తులు ప్రణవదేవులు. వీరిలో మన రామలింగ డే గోత్రానికి చెందుతాడో తెలిసిరావలెను.

పై యెద్దరి పేరులోకప్ప ప్రతిభా పాండిత్యాల విషయంలో ఏ సామ్యం లేదు. మొదటివాడైన రామకృష్ణుడు ఒక చాటువులో కవి నేను రామకృష్ణుడ - కవి యను శబ్దము నీటికాకి లేడే! అన్నాడు. అది ఇతనిపట్ల అవ్యయిస్తుంది.

ఇతని కృతియైన దీరజన మనోవిరాజితం ఏకాగ్రాస పరిమితమైన ప్రబంధం. దానిలో 180 గద్యకద్యా లున్నవి. కవి త్యాన్ని బట్టి ఇది మహారాజవంశం వారు. కాని విషయాన్ని బట్టి మాత్రం నిడువగలిగి కాదు.

కవిత చచ్చుచేసిన కథ పేరు గలదైన కవికి కొంతకీర్తి గలుగవచ్చు. (గబ్బిం. భా. 2) అని జామనాగారవారు కాబట్టి ఆవిధంగా విలచిన

వారిలో ఇది ఒకటి సహా విశ్వేశ్వర సహవాదం, శ్రీగురుబ్రహ్మేంద్రస్వామల వారి మీద బ్రహ్మాండ సర్వశాస్త్ర, సమాధానాలు గూడ తులనాత్మక చెందుతవి. ఇవి కవితా ప్రధానమైనవి గావు.

మధ్యయుగంలో మహమ్మదీయుల దురాక్రమణ కారణంగా దేశంలో గురుకులాలు ఘటికాస్థానాలు వదులక పండితులు కొరవడి కవిత్వం సహజాతంకాబట్టి కవులు మాత్రమే మిగిలివారు. వారికిగూడ తమ కవిత్వానికి వన్నె పెట్టుకునే అంత పాండిత్యమైనా అతవరుశులు నేడుకు ప్రకాంతి లేకుండింది. రెండవైపు వరమతాల బారిపడకుండా స్వమతాన్ని రక్షించు కోవలసిన బాధ్యత ఒకటి ఉన్నది. అందుచేత ఆకవులు తమకు పరిమితమైన భాషలోనే జాతీయ ప్రబోధించే రచనలు చేయవలసి వచ్చింది. యక్షగానాలు - ద్విపదలు చేపట్టినారు. ప్రకృతమైన ధీర జనమనోవిరాజితం అటువంటి కాలంలోనే బ్రట్టింది. కాబట్టి కవిగారు దీన్ని మహాత్మయంధ మని చెప్పుకున్నా భాషావిషయంలో వాళ్ళనిర్మాణ విషయంలో దీనిలో యక్షగాన లక్షణాలే ఎక్కువగా లోటుచేసికొన్నవి.

దీనిలో విశ్వబ్రాహ్మణులకు అమరుని వలన, గోపరాజు రామ ప్రధాని వలన, జరిగిన రెండు డన్యాయాలు చెప్పుబడినవి.

విశ్వబ్రాహ్మణుల కన్యాయంత్రంపెట్టిన కాలంలో మొదటివాడు వ్యాసుడు. అతడు సోమ పరిమళచోకుని కొంత వాడు. ఇతడు క్రీ. శ. 600 ప్రాంతంలోమందోటి పట్టణాన్ని పాలించినాడు. దానికి మాందా - మాంధాత పట్టణాలని కూడ పేరు. ఇది ఈనాడు కొంతబోనుండి జాఫ్నాకు వెళ్ళేమార్గంలో 18 కిలోమీటర్ల దూరంలో ఉన్న శిథిలావని నీలోన్ గజల్లో ఉండటం. కాబట్టి ఇది సింహళ ద్వీపానికి సంబంధించిన కథ.

వ్యాసుడు తనసంచారంలో కాకినాడి ఆక్రాడికి వెళ్ళి పరిమళుని దర్శించి ఆస్థానంలో తనకొక ఆచార్య పీఠం కల్పిస్తే వారికిర్చిని పురాణాలలో అగ్నిస్తా నని కోరినాడు కాని అంతవర కక్కడ రాజగురువులుగా మయాచార్యులుండటంచేత పరిమళుడు నిరాకరించెను.

అతనికి పట్టమహిషియందు సంతానం లేదు. భోగపత్నికి కలింగుడు అనేకమారు దున్నాడు - చరిత్రలో మూర్ఖచంద్ర గుప్తుడు - శ్రీకృష్ణ దేవరాయలు భోగపత్ని సంతాన మనియే ప్రసిద్ధి - మహావృద్ధుడై కమారునికి రాజ్యం ఆక్రమించడానికి రాజగురువుతో ఆలోచించగా ఆయన రాజ్యానికి కలింగుడు అర్హుడుగాడని, దాన్ని ఆతని సోదరునికి అప్పగించమని చెప్పినాడు గుర్వాజ్ఞ ప్రకారం పరిమళుడు రాజ్యాన్ని సోదరుడైన షణ్ముని చోళునికి అప్పగించి విక్రాంతికుమరి ఆచార్యులలోనే కన్యమూసినాడు. అతడుగళిందండ్లవ్యాసునికి కలిసివచ్చింది. కలింగునిచేరి మీ కండ్లి రాజ్యానికి నీవుగాని మీపినకండ్లి వారసుడెట్లా అవుతాడు? అందుచేత అతనిని వధించి నీవు సింహాసనం ఆక్రమించుకో!" అని బోధించినాడు. అది విని కలింగుడు సమయం కొంత వేచి ఉండినై షణ్ముని చోళుడు వేటకు వెళ్ళటం చూచి, అక్కడ ఆతనిని వధించి పులివారే పడినట్లు చిత్రించి తాను గడ్డెనక్కినాడు.

కలింగుడు గడ్డెనక్కిటంలో వ్యాసునికి రాజాస్థానంలో పదవి లభించింది రాజకీయంలో పురుషులు సుముఖంగాలేని పనులు స్త్రీలతో జరవేయకూడకుండు. భారవాస్యం వ్యాసునికి తెలుసు కలింగుని భార్య వసుంధరాదేవి. ఆతడామె విలాసానికి వశుడు. అందుచేత వ్యాసుడామెను చేరి వతిచే ఏవిధంగానైనా రాజాచార్య పదవి దనకీర్పించవలసినదిగా ప్రార్థయ

పడినాడు. అంత మహారాజు రణిమోట త్రోసి తేయలేక ఒకసందర్భంలో సభలో వ్యాసునికి రాజగురువుగానికి ఒకపరీక్ష కల్పించి గురువుగా లోడినట్లు చిత్రించి ఆగడ్డపై వ్యాసుని ఎక్కించినాడు.

అతడు వీర మెక్కగానే రాజాగారికి ఎడమత్తువ మయాచార్యునికి మరో పీఠం పెట్టించి ప్రపథమంగా కుడి యెడమ భేదాలు బాతులలో కల్పించి విశ్వకర్మ లను ఎడమవారిగా చేసినాడు. దానితో వారది అంగీకరించలేదు తమ పక్షం చేరిన వారికి పనులు మోసినారు. దేశంలో ఆలబడి రేగింది

వ్యాసుడు పౌరసభలు చేస్తూ విశ్వకర్మలు బ్రాహ్మణులుకా రని వారు తమ పీఠానికి లాంగిపుండి రాజాస్థానంలో దేశంలోను తమ వృత్తులు సాగిస్తూ ఉండవలసినదే అని చెప్పుసాగినాడు. ఆపు డని సహించక ఒకయోగవతు డుపన్యాసంలో ఎత్తిన వ్యాసునిచేరిన సరికితేసినాడు.

దేశంలోని ఈ విప్లవాన్ని చూచి పౌరుగురాజు - ఉపకందేశాధిపతి - జయవీరుడు కలింగునిపై దండెత్తి వధించి షణ్ముని చోళుని కమారుడు పాలన చోళుని పట్టాభిషేకించి మయాచార్యుని యథాపూర్వంగా రాజగురువును చేసి తన రాజ్యానికి వెళ్ళిపోయినాడు. ఈసందర్భంలో అతడు వ్యాసునిగూడ వధించ చూచినాడు కాని అతడు తన మొండిచేతితో కాస్త్రాలన్నీ కట్టుకొని కాకి సానిపోయినాడు ఇది ధీరజనమనో వింతలానికి మొదట జరిగిన కథ

నేడు విశ్వబ్రాహ్మణులకు ఈవ్యాసుడు కృష్ణ ద్వీపాయుడు దనియే నమ్మకం. కాని శ్రీకోట తేగటావలంగారి భారతీయ శతకములు అనే గ్రంథంలో జనమే షయని తట్టాభిషేక కాలం క్రీ. శా. 2342 అని చెప్పుబడింది. అతని సర్వసక్రంతానికి వ్యాసుడు వృద్ధుడై భారత ప్రవచనం చేయలేక వైశం పాయసుని

అమృతం ఫణింబ్రహ్మణానీ వచ్చే
వాటికే అతనికి కొంత చరిత్ర ఉంది.
కర్మసూత్ర ఉజ్జయిని హాలింగే కాంతలో
ఇతడక్కడ ఉండి సామలంగాను కాన
సం రచిస్తూ విశ్వకర్మమనశ్చేమారు కాన
సంబంధి సామలయోగి వరరాశనం ఈ
ఉంది. నాకోకంలో మీ ప్రశస్తిని
జెలుతాను అన్నాడట. అది విని విశ్వ
కర్మ ప్రశస్తి చేపంలోనే ఉందికదా!
సంతోషమింది నీచేమ చెప్పగలవు? మౌన
మృచ్చి చూడడంమహానీతి అతనిదం
నీయ. వాస్తవమైనది. అది విని అతడేమ
లో వానిని కూడవంతులలో చేర్చి సంత
సంతోషంగా చిత్రించినానేమి చిత్రికారు
మృత్యు చేర్చినాడు. అత్ర మహానీతి
మృత్యును పడవది. అది మహానీతి
సానితీతి నీవు మహామృత్యునైన విశ్వ
కర్మ సంతోషమును దూషించినావు. ఇది
సాధారణం అని అనిపింది. అది విని అతడు
సామలంగం రచనచేసి విశ్వకర్మను
చింది మౌనమృత్యునైన అనంతరం తల్లిని

అది దివి మహారాజు అనినది ఆస్థానంలో
నియమించి చెయ్యవలసి అప్పగించాడు.
దానితో అతడు అంకశ్రుతి మరచిపో
తేనీ నూరితేనీ - పరిచయం పెంచు

మహారాజు ఎంతో కాలముండి తేరు
వస్తుని చూడవలెనే కోరిక ఉండెడిది.
అందుకొక రాజ్యం యొక్క దైన కుమారుని
కృష్ణుని ఆహ్వానంలాని తమ కల
గతు బిడ్డకర్తలను వెంటగొని యాత్ర
కొనుట జయముదేహనామ.

మహారాజాచార్యులకు పోగానే కర్మ
మని అమరుడు మంత్రి అయినాడు. ఆ
సంవత్సరంలో పట్టణంలోని ధనవంతులకు
నిజ తోచిన కానుకలు సమర్పించు
కున్నాడు. ఆతడు విశ్వకర్మలకు రెండు
వీణలనుగారం బహుమానంగా అడిగి
నాడు, వారు నిరాకరించినారు.

ఫణింద్రపట్టణంలో ఏటా పట్టాభి
షేకోత్సవాలు జరిగేవి ఒకప్పుటి ఆడుపు
వారికి కర్మకుడు విశ్వకర్మలను తనకు
బంగారు కిరీటం చేసి ఈయవలసిందని
అజ్ఞాపించినాడు. వారది ఉక్మనం నాటికి
శిల్ప పోభితంగా చేసియున్నవారు. అది
చూచి అమరునికి మంత్రియైన తనను తిర
స్కరించి మహారాజును మన్నించి నడు
నందుతాడు కన్నుకుట్టింది. దానితో
అతడు కర్మమని అతని జన్మ రహస్యం
చెప్పి కిరీటంయొక్క శిల్పానికి తట్టు వారు
గడ్డపాచరి వరంగా సంతకాలు చెప్పి
దుర్వాక్యభావంచేసి నగరంలోని విశ్వ
కర్మలని పిలిచి తెల్పటానికే ఈయన
చేసినా రని చెప్పి మితంబడిగారు వచ్చే
సరికి ఎక్కడి గర్వకారణం నశించి
వధించు అని చెప్పినాడు.

అది విని కర్మకుడు శ్రోశోధి క్షుద్ర
అమాయకులైన స్వర్ణకారులపై విరుచుకు
పడినాడు. ఎందరో నిరపరాధులు బలియై
నారు. మరికొందరూ పట్టణం విడిచిపో
పోయినారు. మిథిసాలలోని ఆంధ్ర
భూర్జాచార్యులకుటుంబం ఈ కర్మకుని
ధాటికి అక్కడికి వెళ్ళవలసిగా అతని
చరిత్రలో చెప్పబడింది.

కర్మకునియొక్క ఈ దురాకాశానికి
విశ్వకర్మలకు ఇక్కడినుండి పారిపోయి
మందోటి కర్మర మరొక ద్వీపంలో అడు
స్కాంత శిలలు పుడించి కోట గట్టుకొని
వివశించి అక్కడినుండి మర్రితమస్త్రులు
పొగించు కోసాగినారు. పెట్టి తెగలను
పుడించి వారు తమ వస్తువులను వారిచే

వివిధ ప్రాంతాలకు పంపి అమ్మించేవారు.
కాంగ్యకారుడైన ధర్మపాణుని ఉత్తంకం
చాక్కడ ఉండగానే జరిగింది. ఆంధ్ర
భూర్జుల చరిత్ర - ధర్మపాణ విజయం
ప్రత్యేక ప్రబంధాలుగా ఉన్నవి.

కట్టణం విడిచి పోయినా అమరుడు
వీడిపై కక్ష మోపలేదు. కర్మకుని వారిపై
దండయాత్రకు పురికొల్పినాడు. అకోట
అయస్కాంత శిలలది కావట్టి సైన్యం దా
సమీపానికి వెళ్ళేసరికి వారి ఆయుధా
లన్నీ అది లాగుకునేవి. దాని పెట్టు
మూర్త్యకాంత చంద్రకాంత శిలలు ఒక
దారి విమ్మట ఒకటిచేర్చి కట్టబడి ఉండేవి.
కోటలోనివారు పగలు చంద్రకాంత
శిలలపైనుండి రాక్షసులు మూర్త్యకాంత
శిలలపైనుండి నడిచేవారు. ఈవిధ సైన్యం
తెలియనివారెవరైనా వారిలోనికి పోక
టానికి యత్నిస్తే పగలైతే మూర్త్యకాంత
శిలపై వారికాలు పడగానే శరీరమంతా
తాపంతో మండిపోయేది. రాత్రి అయితే
చంద్రకాంత శిలపై కాంతివీసపుడు
ఒడలు శిరానికి గడ్డకట్టుకు పోయేది.

అమరునికి దాన్ని ఏవిధం గాను సాధిం
చటం ఏలు కాలేదు. చివరకు దానిలోని
యంతనంపై ఒకచేళ్ళకు ప్రయోగించి
నాడు. ఆమె కోటలోనికి వెళ్ళటానికి
ప్రయత్నింపక దానిదాత్రున ఒక కట్టిరం
నిర్మించుకుని వారి వాకర్నించే ప్రయత్నం
చేసింది. చివరకు ఒక యంతనం దామెకు
వకుడైనాడు. ఒకనాడామె అతడు తన
కాగిలలో ఆశ్రయించి నిద్రించి ఉండగా
ఒక విశ్వకర్మ! మికోట కాలిపోతుంది
లేలే! అని కలవరపరిచింది. దానితో
అతడు అరికకన వెంట తెచ్చివారు అంటూ
కలవరంతో లేచినాడు.

ఇంతే ఆమెకు రహస్యం తెలిసి
పోయింది. కలవరపడిన ఆతనిని ఏమీ
లేదు. నాకు కలవచ్చింది. అంతే కలవరించి

నట్లున్నాను. అని అతనిని సమాధాన
పలికింది. అయితే ఆయనకు దంత ఆహార
గ్రతపరుడుగాడు తమరహస్యం పొక్కి
పోయిందని తెలిసి అప్పుడే కోటకు వెళ్ళి
తమ పెద్దల ముందు చేసినతప్పు చెప్పి
దోషిగా లొంగిపోయినాడు.

అది విని వారు అంతా కైవలం అను
కొని ఆరాట్రీ రాత్రి తన బాగ్రతలతో
కోటనుండి తమ కాస్త్రాలు, పరికరాలు,
తీసికొని తిరిగిపోయినారు.

ఈలోపల శిల్ప వెళ్ళి ఆ అమరునితో
కోటరహస్యం చెప్పింది. అది విని ఆతడు
తెల్లవారసరకు ఆరికకపు తెప్పించి దాని
చుట్టు కేయించి తనకు తెల్పించినాడు.
దానితో ఆ శిలలు తిమి కినికోటపోయి
కోట వక ముఖుంది. నాటినుండి అమరు
డెందుకు ప్రతిఫలంగా శిల్పలకు ఆలయా
లలో దేవదాసివడవి ఏర్పరచి గౌరవించి
నాడు.

ఇక్కడ ఇదంతా జరిగేనాటికి అక్కడ
మహారాజాచార్యుల పూర్తి అయింది. విశ్వకర్మ
అతనిని శిలానదివలన కొనిపోయినారు.
అనదినిరు దేసి పోకినా అది శిలాధూతం
అవుతుండటం. కావట్టి పురాణాచార్యులన్నీ
ఇంతటితో మౌనమై.

మేరువు బంగారుకొండ. శిలానది
తీరంలో విశ్వకర్మలు కాలిని ప్రార్థించి
మహారాజు దాని దర్శనం చేయించి
నారు.

పూర్వం కైలాసంలో ఒకపుడు శివ
పూర్వకులకు ఎవరు అంద మైనవార మనే
మిమోంసు వచ్చింది. ఋషులంతరినీ పిలిచి
అడిగితే ఏటూ చెప్పలేక వారు విశ్వకర్మ
నడుగు డని చెప్పినారు. అత్రుదాయన
వచ్చి వారిజగమ వెలిగి దర్శనాన్ని
పుడంచి వారినుండు నిలిపి ఇక మిర
లేనాకొండి అని చెప్పినాడు. అత్రుదా
సృష్టికి శివుడయ్యతపడి ఏకానరెనో
కోయకో అన్నాడు. అందుకు విశ్వ కర్మ

వచ్చి నీవు నాతో వర మీయ గలవు? అన్నాడు. అంత క్షుణ్ణు యగ్రుడై వెంట వెళ్ళుచుండగా అన్నా నేటితో నిజంబయినా అంతా పరకృత్యులై బ్రతుకుదురుగాక! అని కోవించినాడు. దాని కరడు ప్రతిగా నేటినుండి మీకు మా కంటియింబు చేసి స్వర్ణరూపము లేకపోవుగాక అని కోవించినాడు. దానితో కిత్తుని అలంకారాలన్నీ పాతాళుగా ఎప్పులుగా పోవులై అతని కారణం రాగిదిగ్గా మారివని. అంత ఆమె విశ్వకర్మకు సేను నా క తియ్యు కృత్యముంగళ చేపం చూడలేను. నీ కంటం బాని నిర్వచా అందగా ఉండి రక్షిస్తుంటాడు నాకతని యథావర్త్యుగా చేయ అని కోరింది. అందు కరడు ఇచ్చిన కాపం లేనగద కాబట్టి నీపతి ఈ చేపంలోనే పరబ్రహ్మగా గుర్తింపబడుతాడు. అని కాపాన్ని సవరించి నాడు. దాని తో ఆనాటినుండి పార్వతి విశ్వకర్మ కంటియింబు అంద అయింది ఆమె వారి ప్రార్థన విని కొనసీరింలా మేరుదూపం ధరించి కోవించింది. అది చూచి పాతంబోకుడు కృత్యుడైనాడు. భాగవతంలో క్రిష్ణార్జున విభంగా గోతరవరూపం ధరించివుంటు చెప్పబడింది.

పాలకుడు మేరువును దర్శించి పిమ్మట కొనదిగో తనవడిచేలి చిలికన శ్రేణు ఒక అంగుళంవరికి ముంచి నాడు. అది అంతవరకు కీల అయిపోయింది. అక్కడి నుండి అతడు తిరుగుముఖంపట్టి కాకి వచ్చి విశ్వనాథుని గంగాజలంతో అభిషేకించి తనప్రేమి అతనికలెత్త తాటించి నాడు. అది కలెయనంతవరకు విని కిత్తుని సమ్మోధిలోపడింది. పిమ్మట అక్కడినుండి జయించి పురసమీపానికి వచ్చి నాడు.

ఈలోపల అమరునికి మహారాజు తిరుగు ముఖంపట్టివుంటు తెలిపింది. అతడు కర్మ కునితో మారిందై విశ్వకర్మ భక్తుడు. అతడు పురప్రవేశం చేసిన తర్వాత ముం

చేసినతని తెలివట్టుయితే తప్పుక వీలై చర్య తీసినట్టాడు. కనుక ఇప్పుడు వీవు వెళ్ళి ఆయనను వధించటం మంచిది. తండ్రినిచంపి కొడుకు గడ్డ వెక్కటం రాజవంశంలో ఉన్నదే అని బోధించినాడు. అది విని కర్మకుడు దుర్మరుడై తండ్రికి యుద్ధపన్నుడై ఎదురు వెళ్ళినాడు. అది చూచి వెంటనున్న విశ్వకర్మ లంకివరకు పట్టణంలో జరిగినదురంతాలం కర్ణాకరిగా విన్నవి తార్కాణకాగా ప్రాణహత్యని కోరిన పారిపోయినారు. అప్పుడు మహారాజు మితోడిదే నావ లోక మన్నివార్త నడుసరించి నాడు.

వారు వెళ్ళి నూదికొండలితంలో దాగి నాడు. పిమ్మట ఒక నాడు కర్మకుడు అడవికి వెళుతూ వెళ్ళగా వర్షాత సమీపంలో కొంతద విశ్వకర్మకు కనిపించినారు. కర్మకుడు వారిని గుర్తించి దాని గుహలో ఉన్నట్లు భావించి సైన్యంతో వారిపైకి వెళ్ళినాడు. అంత అక్కడికి వెళ్ళగానే వారి ఆయుధాలన్నీ అకొండలాగునవున్నది. వారు దిగ్భాంకులై ఏమీ చేయలేక వెనుదిరిగి పోయినారు.

కర్మకుడు వెళ్ళిన తర్వాత మహారాజు ఆవిరత చూచి ఇది ఏమోటిగింది అని విశ్వకర్మకు వడిగినాడు అప్పుడు వారు మహారాజాదీని పేరు మొదట గాకలిండికొండ. దీనిపై మునులు వారెంతభక్తులుచేస్తూ కనుక చేతుకుంటూ ఉంటేవారు. అలా ఉండగా ఒక పుడు కిందిక్కడ దానిరాజు వచ్చి దీనిపై గల జంతువుల నన్నాటిని తేటాడి వధించటం పొగించినాడు. అప్పుడా అతడే సహించలేక వానులు వారింబినారు. కాని అతడు మూలంబి వివలేడు దానితో కినికి వారు ఇప్పటినుండి ఇక్కడికి ఎవరూ వెళుతు వచ్చినా వారి ఆయుధాలన్నీ ఈ కొండలో రీనయగాక! అని కోవించినాడు! అని వినిపించినారు. దాంతోమీదాలో

ఋక్కమాకాడ్రికి వారి చేరుకుడా కాపం ఉంది కాబట్టి ఇది అలాటిదే అనవలెను.

అది విన్న పిమ్మట మహారాజు మనమింకా తగునూలోపంతకాలంఉండటం? ఏవిధంగానైనా కర్మకుని వధించే ఉపాయం అలోచించండి అని చెప్పినాడు. అప్పుడు వారు పెద్ద పెద్దవారు ప్రతిమలు చేసికొని అట గాండ్ర మాపంలో దేవంలోనికి వచ్చినారు. వారి అటకు చూచి ప్రజలంతా గొప్పగా చెప్పిపోసాగినారు. అది విని కర్మకుడు వారిని తమపట్టణానికి విడిపించుకొని అటకు వెలిదిచ్చినాడు.

అటపండ్లంబులో నూత్రి ధారణంకరూ బాహ్యులకడుపులలోనే ఉండికానిన ఆడిన చేతాయి. ఫణింద్ర పట్టణంలోవారు రామాయణం ఆడినారు. అప్పుడు మహారాజు శ్రీరామప్రతిమలో చాచి అతనికి ఏవిధంగా చెయవలసింది అంతా నేర్చి తాము హంతుదారులుగా ఉన్నాడు. అప్పుడాటనకుడు అందమా దత్త చిత్తులై చూస్తుండగా బాహ్యు కడుపులోనుంచి మహారాజు హతాత్తుగా దూకి గడ్డపై ఉన్న కర్మకుని కంఠం ఖండించి పడత్రోచి తాను దానిపై కూర్చున్నాడు. అప్పుడు పూర్వముక్తు అతనిని గుర్తించి తేలేలు పలికినారు.

మనుకనోకచక్రలో రామాయణానికి రమ్యంఅక్కడ పాఠంబోకుని అటనే ఆడినారని అప్పుడిది చేపంకొర కని కర్మకునితో మహారాజుగారి అస్థానపురు ముఖంబిభద్రులు యిప్పించుకున్నా రని చెప్పబడింది.

భీమవివేకశక్తుడైన కలింగ గయ తన రాజ్యాన్ని మళ్ళి యివ్వవిధంగా కుంభా దించుకున్నట్లు చెప్పబడితూ ఉందో. మంధ్యాటనితో వండ నుచు నేను నియంతలు వర్మరాజును ఏనుగు బాహ్యులో దాగియే బంధించినారు. ఇది తొకభవ తొన్న నాకృత్యాలూ. పాతన పోగుతు

ఉల్కిగడ్డ పెక్కిన తరువాత విశ్వకర్మలను పించి ఏం కావలె నని అడిగినాడు. వారు అమరుని పట్టి ఇవ్వరి కొరిసారు. అతడు వానిని పాశాంతో కట్టింది విశ్వకర్మల కప్పించినాడు. వారనిని పురిపిసి ప్రదేశానికి కొనిగెళ్లి ఒక కంచానికి కట్టి చేసి చిత్రవధ చేసినారు. ఇతడు నామ లింగాను కాసనకర్త అని విశ్వకర్మల నమృతం.

అతర్వాత స్నానంచేసి కుచులై కాలికాలయానికి వెళ్లి అజేమి ప్రార్థించి కర్మమని బారి కించి చెల్లా చెదలైన తమ బాలి సుధరించుమని కోరగా అమె నేను వీరపాపాంబగా అతిరించి మీ వంశాల సుధరిస్తా నని చెప్పింది.

ఇంతటితో ఈ కావ్యంలోని సుందటి కథ ముగిసింది. వీనితో ఒక కలాపది వృత్తాంతం, మేరు దర్శనం తప్పితే తక్కిన విషయంలో ఆసంభావ్యత వీడి కనిపించదు.

కాలిదాసు తొట్టెత్తివదా భరణంలో - భవ్యంతరి తీపణ కామరసింహ శంక వేతాళభట్ట ఘటేశ్వరి కాలిదాసు వరా మామహిరులు విక్రమాయుని ఆస్థానం లోని నవరత్నా అని చెప్పినాడు. ఈ విక్రమాయుని క్రీ. పూ. 67 నాటివాడని చారిత్రక లింగీకరించినారు. ఇక అమర సింహుని త్రిబల్లాది మార్కటారాయణ కాష్ఠిగారు సంస్కృత వాఙ్మయ చరిత్రలో క్రీ. శ. నాలుగవ శతాబ్ది వానినిగా నిర్ణయించినారు. అందుచేత పరిమళ చోళుడు క్రీ. పూ. 6 వ శతాబ్దివాడు కాబట్టి ఈ అమరుడు ఏవిధంగా మంచి నా ఆకాశానికి చెందడు. అందుచేత వ్యాసుని వలె ఇతడు గూడ అపేరు గల ముండ్లు కావలెను.

నామలింగాను కాసనకర్త అమరసింహుడు. ఇతడు కేవలం అమరుడు. అతడు వైకుంఠం విజృంభణ భదంగాని భవాళిగాని

అందపు. ఇతడు మలం వట్టింపు భవాళి రెండూ కలవాడుగా కనిపిస్తాడు. ఇక వీరినడుమ గుణపాతం నేరుకన్న కప్పు మర్చి చేయటం మానవ అక్షిణంగాడు కాబట్టి విశ్వకర్మకు దూషించి తత్పరిటా రంగా మూల స్తంభరచన చేసిన అమరు డెనడో! ఇంకా ఇట్టి అమరుల సంకరిని సృష్టించినారో ఆ అమరులకే ఎరుక.

ఇతని కథను పరిమళచోళ చరిత్ర పేర యక్షగానంగా మూటకొడూని గోప యాచారి గారు, యక్షగానంగా ముంజురు చిత్రవధ పేర వచనంగా రచించినారు.

ఇక ధీరజన మనోవిర జితంలోని రెండవ కథ గోపరాజు రామనగారిది. మొదటికథలో కొంత తురాని వ్యాయ ఉంది. ఇది అచ్చమైన చరిత్రాధారాలు గలది. ఈ రెండవ భాగం కావలెంబం గూడ చాటే ఉంది.

అమరునికథ పూర్వం ఎత్తుడో జరిగితే ఇది క్రీ. శ. 11 వ శతాబ్దిలో జరిగింది. విశ్వకర్మ సాహిత్య ప్రకారం ప్రాచీన చోళులంతా విశ్వకర్మ భక్తులుగా కనిపిస్తారు. వారి ఆస్థానాలలో మునుముయా చార్యులులే రాజగురువులుగా ఉన్నారు. కాబట్టి వారికి సంబంధించిన కథలన్నీ వారి కాలంలోనే గడిచినవి. కరికాలం డ్రై. క. రెండవ శతాబ్దంలో ఉన్నట్లు “శిలప్పది గారం” అనే తమిళ కావ్యాన్ని బట్టి తెలుస్తుంది. అకథ వడిచిన నాటివంట రాజాస్థానాలలో వీరు ఆచార్యులుగా ఉన్నారు. ఆ తరువాత పాండ్యదేశంలో జరిగిన దుర్బతుల వీమ్మట కిరి వీశాలునామ రహిత మైనవి. ఇది ఎట్లా ఉన్నా ఆ ప్రాచీన చిహ్నంగా నేడు కరికాలుని మూలపురుషునిగా చెప్పుకోవలె (ఎరువ) చోళుల కావనాలలో మూలవిశ్వకర్మల తురాగమైన మూల స్తంభంలోని “నమ ముంగళిరక్కుంబి వంశ్ర చామర చారవే, త్రిలోక్య వగరంభమూ స్తంభాయ

శంభవే.” అనే ముంగళిలోకం ప్రారంభ స్తోత్రంగా నిలిచింది.

గోపరాజు రామన క్రీ. శ. 1144 నాటి వాడు. ఆయన ఒక పురుషుని తిరువతియ్యార చేసి తిరుగు ప్రయాణంలో సురైసవలి తాలోకాలోని మోతం గ్రామంలో ఒక బ్రాహ్మణుని యింట విడిచినాడు. అప్పటి వరకు గ్రామకరిణీగా అన్నీ బ్రాహ్మణ్య యుక్త ఉన్నది. ఆనాడు ఆ బ్రాహ్మణుని యింటిలో తండ్రిగారి అద్దకం ఉన్నది. కాని అతడు సర్కారుకిస్తు చెల్లించటా నికి బాత్యం చేస్తున్నా దేమో! కరణం గారు అద్దకం అనియ్యాచా మండక అతనికి బొందగొయ్య కేయించి వాడటం, రామన అదిచూచినాడు.

ఆయన అనగా క్రీ. శ. 1144 రక్తాక్ష వీర్య అమావాస్యవాడు సూర్యగ్రహణం కలుగగా గగనతీ మహారాజా కృష్ణానదికి రాగా అక్కడికి వెడవలెవ్వరూ రావటం డాక్టర్లు చేసి తానే సంకల్పించెట్టి స్నానంచేయించి దానంగా మహారాజా గారిచే ఏడుగడియలు రాజమండ్రుకి పొంది అంతవరకు తాను సిద్ధం చేసి ఉంచిన కరిణీకం ఫర్వాలాపై దాన్ని ముద్రించి సమయం అయిపోగానే ముద్రికమర్చి రాజా గారి వశం చేసి పత్రాలు తనవారికి వంచి నాడు.

ఈ రామనగారు యాజ్ఞ బల్ల్యాడు. అందుచేత మొదట తన వారికి అనియ్యాచాలు వంచి వారు వడసిన తర్వాత తక్కినవారికి పంచివాడు. దానిలో ఆశా జినుంది నియోగలలో యాజ్ఞ బల్ల్యాలు ప్రథమకాళువారు తక్కినవారు ఆరు తీల వారు అయినారు.

గోపరాజు రామనగారు చేసిన ఈ పనితో ఒక్క నాటిలో విశ్వ బ్రాహ్మణుల కరిణీకాలన్నీ పోయినవి. ఈతరాయిలో ఒక్క మూసాబక్తులవారు మాత్రం ఎలాగో మిగిలిపోయినారు. ఈ విషయం విశ్వబ్రాహ్మణ కరిణీకాల చుట్టూ

బాపిరాజు కథలు - సంభాషణా చాతుర్యం

- డాక్టర్ వి సిమ్మన్న.

కథలోని ముఖ్యాంశాల్లో సంభాషణ ఒకటి. కథకుడు తన కథలోని పాత్రల విషయ గుఱతల స్వరూప స్వభావాల్ని ఈ సంభాషణ ద్వారా వ్యక్తం చేస్తాడు. కథాగమనం కోసం, పాత్రల చిత్రీకరణ కోసం కథకుడు తనకు అనువైన చోట సంభాషణల్ని వినియోగించుకుంటాడు. వాస్తవిక, జీవితంలోని సంభాషణల మాదిరిగానే కథలో కూడా తీర్చిదిద్దడానికి కథకుడు కాయకల్పన ప్రయత్నం చేసి తన సంభాషణాచాతుర్యాన్ని చూపుతాడు.

కథలో ఈ రకమైన సంభాషణలే ఉండాలని ఓయను నిబంధనలు ఏమీ లేవు. ఈ సంభాషణలు విషయ, సంఘటన, స్పృహ, ఇతివృత్త, హాస్య, చమత్కార, ప్రధానంగా ఉండవచ్చు. కాని వాస్తవిక జీవితానికి దగ్గరగా వుండాలి.

చెప్పండి. దానిని ప్రోచాలి లక్ష్మీ వారాయణగారు రచించారు.

ధీరజమనోవిరాజితంలో ఈ వృత్తాంతం ప్రోద్బలనీయక కాలంలో జరిగినట్లు చెప్పబడింది. కాని క్రీ. శ. 1149 వరకు కాకతి రెండవ ప్రోతరాజే ఉన్నాడు. కాబట్టి ఈ గణపతి మహారాజ గణపతి వింశయ దని ప్రొల్లూ వారాయణగారు నిర్ణయించారు. ఈ కథలో ధీరజ మనోవిరాజితం ముగిస్తుంది.

ఇక కవితా దృష్టితో కాదుగాని ఒక జాతి చరిత్ర దృష్టితో చూచి నట్లయితే రమ్య పుస్తకం వలె తలపిన వానిలో ఒకటి. సంభాషణలు రెగిరగా అందుకు వూరుకుంటున్నాయి.

***

బాపిరాజుగారు తన కథల్లో ఆంధ్రోద్యమాల్ని గురించి, స్వాతంత్ర్యోద్యమాల్ని గురించి, సమకాలీన రాజకీయ విషయాలని గురించి, లలిత కళలను గురించి, జాతి మత వల తేడాంతరాలు మున్నగు విషయాలను గురించి సంభాషణల ద్వారా చర్చిస్తారు. ఆయన సంభాషణలు చదువుకుంటే పాత్రలు, కళ్ళ ఎదుట కనిపిస్తాయి. సంభాషణాచాతుర్యంలో బాపిరాజుగారు సాటిలేని మేటి.

ఆయన సంభాషణలు సహజంగా, స్వాభావికంగా, వివరణాత్మకంగా, ప్రయోజనాత్మకంగా ఉంటాయి. ప్రధాన కథకుడు ఎటువంటి అటకాల్ని కలుగజేయవు. అంతే కాక కథకుడు అతిసన్నిహితంగా సంభాషణలు పాగుతాయి. కథకుడు సంబంధం లేని సంభాషణలు బాపిరాజుగారి కథల్లో కనబడవు. అదే ఆయన సంభాషణల్లోని ప్రత్యేకత. వీరి సంభాషణలు చిన్నవిగా ఉంటాయి. వీనిని కొన్ని విధాలుగా వర్గీకరించవచ్చు. ఈ విభజనను సోపానాత్మకంగా పరిశీలిస్తే బాపిరాజుగారి సంభాషణా చాతుర్యం వ్యక్తమవుతుంది.

1. కథకుడే ఒక పాత్రై మరో పాత్రతో సంభాషించడం

కథలో తానే (రచయితే) ప్రధాన పాత్ర వహించి మరో పాత్రతో మాట్లాడటం. 'మూర్ఖుడు' కథలో బాపిరాజుగారు ముఖ్యపాత్ర ధరించి కథానాయక మూర్ఖుడుతో మనోజ్ఞంగా మాటలాడుతాడు.

'మధ్య కళాకపస్త్రిని విశావా? కళకోసం, కళావధికోసం, కళాపరమార్థంకోసం ఎన్ని సంవత్సరాలనుండో మనస్సులో, భౌతిక జీవితంలో మృదయంలో వెతుకుతున్నాడు. అందుకనేకదా! నేను నీ ఎదుట సాక్షాత్కరించింది! రాత్రి త్రవేసి సంగమ పవిత్ర దర్శనము చేతువు గాని!

2. పాత్రల తేర వెనుక కథకుని సంభాషణ

కొన్ని కథల్లో పాత్రలు మాట్లాడినట్లు అనిపించినా కథకుడే తేర మురుగు ఉండి తన ఆభిప్రాయాన్ని సంభాషణ ద్వారా కమనీయంగా చెబుతాడు. ఇటువంటి సంభాషణలు 'వింధ్యచిలం', 'సంగమేశ్వరి', 'పడగళ్ళు' కథల్లో కనిపిస్తాయి.

3. పాత్రోచిత సంభాషణ

బాపిరాజుగారు తన కథల్లో ఆయా పాత్రలకు అనుగుణంగా పాత్రోచిత భాషను ఉపయోగించి పాత్రలకు, తద్వారా కథలకు సహజత్వాన్ని కలుగజేశాడు. 'లచ్చిమి' కథలో పచ్చలయ్య, పైడమూల సంభాషణ ఇందుకు పరిమోదా పాఠా ఇందులో విద్యార్థి భాష, ఉచ్చారణ గ్రామీణుల సంభాషణల ప్రతిబింబాలు.

పచ్చలయ్య 'పైడమ్మా! నీకున్న దంతా పల్లెమే! నాను మూత్రమేటి చేపి తల్లి! బగవంతుడు రచ్చించాలి. మిమ్మల్ని ఏ అమృతాకో దణ్ణం లెట్టుకుంటా ఉండాలే!

పైడమ్మ బాబూ నన్ను పంపిస్తాడు నీ అల్లుడు. నాకు బయటే రేదయ్య... కమ్మ కత్తి నాతోన్నది నాకాడి కొచ్చాడు. యేటి నేయమంతపు పచ్చలూ బాబూ?

4. సంభాషణల ద్వారా పాత్రల స్వభావం

రచయిత సంభాషణల ద్వారా ఆయా పాత్రల మనస్తత్వాన్ని పాక్షాత్కరింప చేశారు. 'అశ్రుబిందువు' కథలో ఒక వ్యాపారస్థుని వేల రూపాయలతో కూడిన 'పన్న' బంగారు ముద్రగర్త పడిపోతుంది. దీనిపై ఆ 'పన్న'ను చూసి కాచి, వ్యాపారస్థుడు అతనిక ఆతనికి ఇస్తుంది. వ్యాపారస్థుడు అతని ర్యం చెంది, దీనిపై ఆతనికి ఈ డబ్బు పట్టుకొని యింటికి వెళ్ళేకపోయావా అని అంటాడు. దీనిపై ఆతని ఒక పైసా సరిపడుతుంది అడబ్బుంతా నాకొద్దో చెబుతుంది ఆ సమయంలో వాళ్ళిద్దరికీ చక్కని సంభాషణ జరుగుతుంది.

'నాకు మీ రియ్యదలమోస్తూ

దీచ్చుం ఇయ్యండి

అయితే ఏమీ యీయను

నా అదృష్టం

ఒక నూరు రూపాయల నోటు ఇస్తాను

నువ్వు పుచ్చుకుతిరాలి

నద్దు దొర! నాపైసా నాకీయ్యండి.

ఇష్టమంటే అలా యివ్వండి'

ఈ సంభాషణ ద్వారా దీనిపై ఆతని యొక్క నిజ స్వభావాన్ని అనిష్టం చేశారు కథకుడు.

5. సరస సంభాషణ

'తూలికా వృత్తం' కథలో వాణి మం దరి నరసింహారావుల సంభాషణ సరస సంభాషణ. ఇటువంటి సంభాషణలు, కథను కోభావంతిం చేస్తాయి. 'ఏమండోయ్ ఓబలయ్యగారు! నా అజ్జలను పరిపాలిస్తా మన్నాను. మరచి పోకండి. వివాహముహూర్తం కావం దాచే అధికారం చెలాయిస్తా చేమిటి? ఇదిమరకే మనస్సులు, ఆత్మలు కలిగాయి.

ఇంక దేహాలు మాత్రం కలియాలి. అంచేత నాకు సగం అధికారం వచ్చింది. సగంక లుపు తెరవడం, సగం కలుపుమూయడం.'

6. హాస్య సంభాషణ

బాపిరాజుగారు స్వయంగా హాస్య క్షియలు. తన కథా పాశ్చాత్యంలో ఆ నేక-బోట్ల మనోహరంగా హాస్యసంభా షణల్ని చేశారు. 'టాంబడళం' కథలో నీనా, రావల సంభాషణ హాస్య సంభా షణకు ఉదాహరణ.

7. చిన్నపిల్లల సంభాషణ

'కొండపైర కొవెల కొండ క్రింద కొలను' అనే కథలో చిన్నపిల్లలైన దక్కీటి, నరసింహుల సంభాషణ కడు రమణీయంగా ఉంది.

8. స్వగత సంభాషణ

ఒక పాత్ర తనలో తానే మాట్లాడు కొండం స్వగత సంభాషణ ఈ సంభా షణ ఏకపాత్రాభినయం వంటిది. దీనిని అత్యసంవాద మని కూడా అంటారు.

'హిమాలయకృష్ణ' కథలో రామానంధ లాల్ కన మనుమడిని హుగ్లీ నదిలో పార వేస్తామని అనుకుంటాడు. ఇంతలో 'ఏయి వెట్టి బ్రాహ్మణులు నీకా పిల్లలులేరు భగవంతుడు ఈ బాలకుడి నీకు ప్రసా దించాడోయి' అని ఎరికోగంభీర స్వగతి తన చెవిలో పలికనట్లు అనిపిస్తుంది. అతడు రామానందలాల్ కి అనుకొన్న మాటలు స్వగత సంభాషణకు మంచి ఉదాహరణ.

'తన వృద్ధయం కళ్ళోట్టకం కాదు. తాను కటికివాడున్నా కాదేభగవంతుడా దారేది? తెన్నేది? ఎరికొనా పెంపకం ఇస్తే! ఎరకు తీసుకుంటారు? తానే పెంచుకోవాలా? ? ఎట్లా? ? ? ?

ఎరికొ పిల్లలతో పెంచుకునేందుకు తీసుకు వచ్చానంటే ఎరకేమంటారు.

దిక్కులేని పాపడుదొరికాడనవచ్చుగదా!

9. ప్రశ్నోత్తర సంభాషణ

కొన్ని సంభాషణలు ప్రశ్నల పరం పరతో పాగుతాయి. 'నసుబాబుడు' కథలో నసుబాబుడు తనకు కలిగిన ఆను మానాల్ని తీర్చుకోవడం కోసం అరవింద దేవతో ప్రశ్నల వర్షం కరిపిస్తూ మాట లాడుతాడు.

10. వాదప్రతివాద సంభాషణ :

ఏదైన ఒక విషయాన్ని తీసుకొని యిద్దరించడం వాదప్రతివాద సంభాషణ. 'నంగమేశ్వరం' కథలో కృష్ణవేణి నర సింహారావులకు ప్రశ్నోత్తరప్రశ్నల సమ స్థైర్యాన్నివాదాలు వస్తాయి. ఈ సం భాషణ చాలా బాగా పాగుతుందిచిరకీ. కథకుడు రాష్ట్రసమస్య విడిచిపెట్టి దేశ సమస్య గురించి పాటుపడ మని హెచ్చు రిస్తాడు. అసలు రచయిత ఈ కథవాసింది కూడా అనుకోనమే.

'ద్యేపం' కథలో కూడా విశ్వేశ్వర రావుకి అంగలబాలికలకు వాదోపవాదాలు వస్తాయి. 'వింధ్యాచలం'లోని సంభాషణ లన్నీ వాద ప్రతివాదానికి సంబంధించి నవి.

11. అనుసరణ సంభాషణ

ఒక వ్యక్తి ఒకమాట అన్నప్పుడు మరొకవ్యక్తి ఆ మాటనే స్పష్టం చేయడం అను సరణ సంభాషణ. 'వింధ్యాచలం' కథలో అనందమయి, బ్రీజీ, శ్రీశ్రీలక్క యిల సంభాషణ ఇంచుకు ఉదాహరణ.

12. అత్యర్థసంభాషణ

'అసురకన్య' కథలో రహిమీలా, వైకుంఠరావులు అనుకోకుండా ఒకచోట కలుస్తారు. అప్పటివాళ్ళ సంభాషణ అత్యర్థ సంభాషణ.

వేదాంతం, కళలు మొ॥

యాల్పపై సంభాషణం

రాపరాజాగారి కథల్లో అనేక చోట్ల
అంతం, కళలు, జాతి, మత, వల,
శ్రీయ, ఆర్థిక, సామాజిక - మున్నగు
కూలపై విపులంగా సంభాషణలు
వెళాయి.

ప్రకృతిని స్త్రీగా భావించిన

సంభాషణం

లచ్చిమి' కథలో పచ్చలయ్య తనకు
రెండేకరాల మాగాణి పొలాలకి
చ్చిమి' అని పేరు పెట్టుకొంటాడు
కళాలం తర్వాత లచ్చిమికి పెళ్ళి
లాలని ప్రయత్నిస్తాడు. ఆ సమయం
లచ్చిమి, పచ్చలయ్యల సంభాషణ
రమ్యంగా ఉంటుంది.

చ్చలయ్య: నా కన్నతల్లినిగా వంటా?
చ్చిమి: ఆయ్యా! మంచి మొగిల్లినానే
యకొంటాను గాదెంటి?

చ్చలయ్య: ఎప్పుడైతేనుకంత్ లచ్చిమి!
చ్చిమి బాబూ! నీ కందుకంత గొడవ?

రానే పెత్తనాను గాదంటా!
కొండపైన కోవల కొండ క్రింద
ను' కథలో వరసింహం కోనేరును
గా భావిస్తాడు. వారిద్దరు దేశంలో
లికున్న రాజకీయాల్ని మరియూ ప్రపం
లో జరుగుతున్న అనేక విషయాలని
చి కడు హృద్యంగా మాటలాడు
వారు.

గొన్ని సంభాషణలు మధ్యలోనే
పోతాయి. మరొకన్ని సంభాషణల్లో
యిత మధ్యమధ్యలో వ్యాఖ్యానించు
టూ పోతాడు. ఇంకా రాపరాజా
కథాసాహిత్యంలో సహజ, యశే
స గూఢార్థి, వాతాత్, రాదీమితా,
లీయ సంభాషణలు చోటుచేసు
న్నాయి.

అ శ్లో దా టి

- శ్రీ జి. ఎ. ఎస్. ఎస్. సోమయాజులశర్మ ఎం. డి. (టిబల్.)

వాణి మదత్రమర వేణి విపజ్జచువ

ఓణి నమ త్సరవర

శ్రేణి ద్వగబ్బ విజి శ్రేణి సుధామధుర

వాణివకాంబుజ ధివా॥

ప్రాణిభవత్సు కవి వాణి వధి గళకృ

వాణి వికాం పులివ

శ్రోణికుకాస్త్ర మణి వాణి జగత్ప్రియత

రాణి కుధం దిశు నః.

అశ్వధాటి వృత్తము సంస్కృత

కవులది మిక్కిలి ప్రీతిమైనది. ఆధుని

కాంధ్రకవులకంటె దీనిని కను కావ్య

మాలలో బ్రహ్మగించిరి. ప్రమర ప్రచా

రిముగల వృత్తిరత్నాకరాది సంస్కృత

చ్చందో గ్రంథములలో గాని, యిప్పు

కవియాద్యాంధ్ర చ్చందో గ్రంథములలో

గాని, దీని లక్షణము లేదు. కావున

దీని లక్షణము సహగ్రముగా నిచ్చట

బ్రస్తాదంతఃపదు చున్నది.

శ్రీ వేంకటాద్వయ మహాకవి రచించిన

'విశ్వగుణాదర్య' చంపూకావ్యము నంతలి

'కామోదినైగల భిమానవద్యునిజ

నామోలి లావగరిమా'

అను శ్లోకమునకు బదార చంద్రికా

వ్యాఖ్యలో శ్రీ రాంకృష్ణ కావ్యిగాను

అశ్వధాటి వృత్తము అస్యలక్షణం వృత్తి

రత్నాకర సోపలభ్యతే దిత్రవృత్తే వ్య

స్థాంతర్యాని॥' అని చెప్పివారు.

ఈ విధంగా రాపరాజాగారు తన

కథల్లో అనితర సాధ్యమైన సామర్థ్యం

తో సజీవపాత్రల్ని సృష్టించి, పాత్రలకు

తగినసంభాషణ చాతుర్యాన్ని ప్రదర్శిం

చారు.

సంస్కృత లాక్షణికులు దీనిని

'మత్తేని' వృత్తమని పేర్కొనిరి.

మత్తేభవాను కిల వృత్తేషు వృత్త మభి

ధత్తేన్యోఽపి కవిరా, క్షార్వాగశో

నగి నాగోపమోఽస్తి నచ, వృత్తం

సమాన మనునా॥ (వృ. మ. శ్లో. 4.38)

అని వృత్త మణిశోకములో శ్రీనివాసకవి.

2. మత్తేభాన్యం రథ మజ పరవగ

య్యక్తం స్వర్య ఫణిభిన్నమి

అని మందార మరండ చంపువులో

శ్రీకృష్ణకవి.

3. వృత్తి విచిత్ర రమాయణమనందలి

'వందా భ క్తజన' (యద్ధ - 49) శ్లోక

వ్యాఖ్యలో 'మత్తేభం వృత్తమ్-తో-భో

యజ్ఞ సునగాః పంక్తి మార్యయతి

మత్తేభ మృతకథితమ్' అని యియ్యగారి

భగీంధ కావ్యిగాను.

4. యదవాభ్యుత్తము నందలి 'లోలా

పరచ్చణ' (4-28) శ్లోక వ్యాఖ్యలో

'మత్తేభవృత్తమ్' అని యిప్పయ్యదీక్షి

తులు. ఇచ్చట దీక్షితులు వాద లక్షణము

నుదాహరింప లేదు.

5. కవి శేఖర చంద్రశేఖర భట్టు

'వృత్త మృత్తికము' లో దీనినే 'మదా

ల' వృత్త మని పేర్కొనించినాడు.

కర్ణం జవారంప యిన్యం విధేహి

సఖి! కర్ణం తరః వరు రసం

హరం నవార మథ కర్ణం వరేంద్రమిహ

హస్తం విధేహి చ తరః॥

నూర్వాక్య సప్రయతి కిర్యాద్యభాళించి

కన్యాద్య సో చ విరతి॥

శీత్రద్యయేన విరు వాదాంతి వర్ణమి

వృత్తిమ్ మదాలస మితమ్॥

యథా -

శంభో! జయ త్రణమ దంబోజపాద విధి
 దంభోళి పాటి తిరనే!
 రంభోయగాధ పరి రంభోపభోగ విధి
 రంభోపగీతి సతతమ్!
 స్తంభోదయ త్రణత దంభోపఘాతిశు
 దంభోపకల్పితశో!
 రంభోదర ప్రతిమ శంభో! జయములవి
 దంభోధి నిర్ధన విధో!'

యథా...
 మందాకి నీ పులిస జు చార దామకత
 బృందార కార్పిత విభో!
 నారాయణ ప్రభుర నారాద విధృతుర
 నారాధి దుష్కృత తతా!
 గంగాచలాచలత రంగాశరీ ముకుట
 రంగావనీ మతి రటో!
 గౌరీ రంగపాణి గౌరీ కృతార్థ తత
 గౌరీ దృశీ కుంతితా॥

యథావాస్య ద్వైధ ప్రసితామహా
 కుండియాభ్యుక్తిమద్రామచంద్ర భట్టకృత
 నారాయణాష్టకై
 కుందాతిథానీ కరదీందా వఖండమచి
 బృందావన క్రవచభూ॥
 బృందాగజచ్చలన మందాన హాసకృత
 నిందార్థ పాదకథనమ్॥
 కందాయబిర్భుకర విందానశిఖిత
 బృందాంశకృత కృత॥
 చృందామ వృత్తి మహా నందాకృతమ్
 భూన కుందాకృతిం హృది ధితే॥
 ఇత్యాది మహాకవి బ్రహ్మరేషు శతశః
 ప్రత్యుదాహరితాని.

6. 'వాగ్మ్యలభ్యమలో దుఃఖభంజనకవి
 వీనినే సిత స్తుక' వృత్త మం నుడివి
 నాడు
 'ఉత్తం సిత స్తుకవృత్తం త ఛా యజన
 రాజో నురు ర్మది తిదా'!
 దుఖ భి జన కవి కయాయలైస మహా
 మహాపాధ్యామ శ్రీశరీప్రసాద కవి
 చక్రవర్తు వీనినే 'పరి స్తుక' వని
 'యశ్వధాటి' యనివాగ్మ్యలభ్యవాగ్మ్యలభ్యలో

వేగ్మనినాన 'ఉత్తమితి, యది ప్రతి
 పాదం తగణ - భగణ - యగణ-గగణ-
 నగణ - రగణ - నగణ - గురవః శుభ్ర
 స్తదా సిత స్తుక నామకం వృత్త
 ముక్తమ్! శేషే శేటి శేషః! 'పరి స్తుక'
 ఇతివీ నామాస్య బోధ్యమ్! 'అశ్వధాటి'
 ఇతివీ నామాస్య శేచి ద్వదంతి'.

ఈవిధముగా నీ యశ్వధాటి వృత్త
 మునకు ముక్తేధము, మదాలసము, సిత స్తు
 కము మొదలగు నామాంశరము లున్నను
 శ్రీకాలిదాన మహాకవి రచించిన 'చేటి
 భవన్నిభాభేటి' యను దేవీస్తుతి స్లోక
 ముల అశ్వధాటి వృత్త మనియే లోక
 ములో వ్యవహరించును.

చేటిభవన్నిభాభేటి కదంబవన
 వాటిపు నాకటలీ
 శాటిర చారు తిర శాటి మణికిరి
 శాటి కరంబితపదా॥

పాటిం గంధికువ కాటి కవిత్వ పరి
 పాటి మగాధి పసుతా॥
 ఘోటి కుగావిధిక ధాటి మదారముఖ
 వీటి గణన తినుతామ్.

అను స్లోకములో 'ఘోటికల దధిక
 ధాటిను' అని వాడి యా వృత్తవామ
 మశ్వధాటి యని కాలిదాను భస్మనింపఁ
 జేసినాడు. అందువల్లనే ఇందు మూద్రా
 లంకాంము.

మూద్రార్థ నూదనమ్ మూద్రా
 ప్రకృతార్థ పరై పరై॥
 నిరంబ గుర్వీ తరుణీ
 ద్విగ్మగృహ విపులా చ సా॥

అని మళలయానంద లక్షణము.
 కాలిదాను వాటికే వీని కశ్యధాటి
 యనుపేరు ప్రసిద్ధమైనచో లాక్షణికులు
 వీని నశ్వధాటి యని యేల పేర్కొనలే
 దన్నచో వినుడు ఏ వృత్తముయొక్క
 లక్షణ మార్పకృతము నందే చెప్పవలయు
 నని భాందస మత్యాద. అశ్వధాటి పద
 మశ్వధాటి వృత్తములో నిమిదదు.

అందువలన శశ్వధాటిని ముక్తేధ
 వృత్తమని లాక్షణికులు వ్యవహరించిరి.
 ఇత్తుడు వీనిలక్షణము చెప్పబడు
 చున్నది.

అశ్వధాటి వృత్తమునందుఁ బాదము
 నకు 22 అక్షరము లుండుటచే నది
 యాకృతి చృందోజాత మని స్పష్టము.
 ఆకృతి చృందనమునంగుఁ బుట్టిన వృత్త
 ములలో నది 1925 509 త వృత్తము.
 ఇందుఁ బ్రతిపాదమునందు 'తథయజన గుర
 నగ' గణము లుండును. 7-14
 అక్షరములు యతిస్థానములు 8-15
 యతిస్థానములలోఁ బ్రాసయతి యుండ
 వలయును, అనఁగాఁ బాదము నందు
 2-9-16 అక్షరములు సమముగా నుండ
 వలయును. ప్రాసాక్షర మనువ్యాస యొక్క
 మైనచో సర్వత్ర యనుసార్య యుక్తము,
 ద్విత్వాక్షర మైనచో సర్వత్ర ద్విత్వాక్ష
 రము, సంయుక్తాక్షర మైనచో సర్వత్ర
 సంయుక్తాక్షరము నుండవలయును.

సానుసార్యాక్షర ప్రాసము,
 సంపారలంపట రంపాత్మకస్యమమ
 సంసాది రేవ కరణమ్
 ద్విత్వాక్షర ప్రాసము,
 ఉల్లోలనస్యమృతి కల్లోలిని కలితి
 హల్లోహలస్య మమ మోమ్
 సంయుక్తాక్షర ప్రాసము,
 దుర్ధాం తనూఘటిత భర్తాం నమద్విజ
 కల్ధాం నయోమి సతతమ్

ప్రాస విషయములో నాంద్రులచే
 వాల్మీక్యుడు మౌక్త మే స్వీకరింపఁ బడి
 నను గమన సౌందర్యమునకై యశ్వధాటి
 వృత్తమునందు వాల్మీక్యుడు మోపా
 టుగా వాల్మీక్యుడును గూడ గ్రహింప
 వలయును.

'వీణాధరామ్ భజత వాలీం సదాచరణ
 రేణుంజి సమ్యగిగణామ్'
 అని చరణమును నిర్మించినచోఁ బద్య
 సౌందర్యము మందగించుటయే కాక కర్ణ

కవి రాజు మల్లేశ స్తోత్రము
(స్తో. స - 180 పుట); అభాకవి 'మ
లాప్తము' (స్తో. స. 289 పుట); భమిడి
పాటి సుబ్రహ్మణ్యుని 'వేంకటేశ్వర నవ
కమా' 'సుబ్రహ్మణ్య నవకమా'; భమిడి
లక్ష్మీవృషింహకాస్త్రి 'నవకవితామృతి'
భమిడి కృష్ణకథాని 'గణేశస్తుతి'; తిరు
పతి వేంకటాచల 'కాళిస్తుతి', 'శ్రీకృష్ణ
స్తుతి'; మకళ్య కృష్ణ పండితుల 'గౌర్య
స్తవము' (80-4. 74 శుభరత్న) శ్రాద్ధికా
నక్షత్రాధిపతి కృత్ నిబంధములు.

తెలుఁగువారి యశ్వధాటి.-

తెలుఁగు వాక్యములలో ముట్టమొకట
నక్షత్రాధిపతి కృత్తమున వాడినవారు
శ్రీ వేంకట రామశాస్త్రికవులు. వీరందఱు
విశ్వనాథాదర్శనచంద్రావాక్యములలో రెండవ
చోట్ల మూలాను గుణముగా నక్షత్రాధిపతిని
వాడిరి.

కామాది మోక్షానిభూతిలోకనిజ

నామాభిలాష గరిమన్

మైమాని వాక్యము భూమాన్ మనో-

కవన పీఠాతిలంఘి మహిమాన్

క్రిమానవియతల సోమానన - నివృత్త

ధామానమానితరవిన్

సమందు లియ్యుచు పై మెండుగాఁ -

తెలఁగ, రామానుజున్ దలచెదన్.

శేదాభిదాను రుపపాదార్థయు - నివృత్త
కాదాపతవన మనో, తానదాపవద్భుత
మఖాదాపగా స్వదనినోదాభిజాత భిటి
తిన్, పాదానింజనత శేదా పలా - కవ
కు'కాదాం మార్గక నిజా, స్వాదాభికుప్తి
యతు మోదాన-గౌర్యునియ! వేదాంత
రేఖ ముఖిన్, ఇక్కడ వేంకటరామకృష్ణ
కవులు సర్వత్ర ప్రాణితులతో పాటు
ప్రతిపాదమునందు 12 వర్ణానుసారము
యతినియతిని గూడఁ బాడించిరి.

అందఱ భావయందుఁ బ్రాసనియమును
తేని పీఠాదులందుఁ బ్రాసముల యంగ

రింపఁజేయుట వల్లన 'మంజరీ నివృత్త
యందుఁ బ్రాసనియమును లేకపోయినను
(ప్రాసముల చెల్లదు) వృత్తములలో నాల్గు
పాదములందును ప్రాసనియము ముండుట
వల్లన, ప్రాసనియముతో పాటు ప్రాస
యతులుగల లయగ్రాహి, అయ విభాతి
మొదలగు వృత్తములలో యతి నియతి
లేకుండుటవలన, నక్షత్రాధిపతిగూడ
12 తావులందుఁ బ్రాసయతి యుండుట
వలనను బ్రతిపాదము నందు యతినియతి
లేకపోయినను తుల్యులరు.

అందువల్లనే శ్రీహరికరాణ లక్ష్మీ
వృషింహకవి మాఘపురాణములో నక్ష
త్రాధిపతి యందు సర్వత్ర ప్రాసయతిని
పాటించి యతిని విడిచిపెట్టిరి.

బాణామహాకవి ధీమా! సదామహాద
రీతార్థ సామ్యదఘ్నా!
బాణాయితాద్రిధరి! తూణాయితాద్రివర!
విజాముని ముతగుణా!
విజాంక ధారి! సుమ బాణాసవారి! నిరి
బాణానా! వృందభకం
భాదా! శ్రీతామహిమోజామహారి! నిరి
కాణాధిపా! ఫణిగుణా!

(మాఘ - 8-84)

ఈ మాఘ పురాణమునందు 10 అక్ష
ధాటులు గలవు. అచ్చతెలుఁగులో నడ
నచి యీ యశ్వధాటిని దిలకింపుఁడు.

ఏఱున్ దల నిలిపి యూయన్ మలన్
సలిపి శేరుగన్ గడించునవనా!
పొరుగ దివందిరుగు పాఱున్ దివిన్
తెరుగు' గోరున్ మెయిన్నగు దొరా!
యొగ్గ నినున్ దొరయు వాయుదెగంచు
బలు' మాఱున్ దొసంగడఁచుని!
శ్రుం దలంచును జూ చాచున్ బానరు
గొల' బాచున్ బాలంచు చిరున్.

(మాఘ - 8-87).

శ్రీమిన్నికంటి గురునాథ శర్మగారి
గురుభాగవతములో నచ్చ తెలుఁగులో
నున్న యీ యశ్వధాటి నడకలోని సాగ
కులను బరికింపుఁడు.

మింటన్ పిగన్ నుడుటి కంటన్ పెగన్
గలన్, మింటన్ జూరిన్నిలిపిమే
నంటన్ తెలంది మల దంబం తెలంది
తెన, రుంటం బసంబులున్ శ్రీ
గంటన్ జగంబరయి చుంటన్ మదిన్
దలిసి, కొంటం గడుం దెరువు ము
క్కుంటిన్ నినుం దలంచు చుంటిన్ వడి
స్మయపు, మంటిన్ గొనంబులగిసి!

అందువల్లనే సేనుగూడఁ బ్రతిపాదము
నందు యతినియతిని విడిచి సర్వత్ర ప్రాస
యతులను గైకొని వేంకటరామయ యశో
విశాస - శివమాహాత్మ్య శుండములలో
నక్షత్రాధిపతి వృత్తమును రచించితిని.
అక్షంఘ్రి సామ్య కణ భక్షిని దర్శన స
మీక్షాభిలక్షింబనమన్
శిక్షాశ్రిత శ్రుతిన్ రీక్షాధిపాతక
వీక్షాపచక్షణునమన్
సాక్షాదృష్టమాస్పతి దక్షాత్రి శంఖము
పక్షాభిలక్షింబనమన్
వీక్షాకృతాధ్వరజ లక్షాశిథానునమన్
ప్రేక్షాభిలక్షింబనమన్.

(వేం. య. - 107)

లింగా విభూషిత భుజంగా! జటాశ్రిత
గంగా! కర బృధృతిసా
రంగా! చక్రశ్రుతితులంగా! ధరారణ
తంగా! విమక్తి వనితా
సంగా! విభుధృత భక్త లంగా! జగదృధుర
చంగా! ప్రపూరితికృపా
పంగా! విచారిభవ భింగా! శివాయుత శు
భంగా! సతుర్ పురహరా!

(నూతనసంగీత క మా ఖం. - 11)
శ్రీ మత్పరమేశ్వరార్చనము.

ఆధునిక కవిత్వంలో కొత్తపుంత వేగుంటు "చింత - చింత"

- శ్రీకాశ్యం అమరేంద్ర ఎం. పి.,

ఆధునిక వచన కవిత్వాప్రక్రియనే ప్రధానంగా ఎంచుకొని పాశ్చాత్య విచార రీతుల్ని బాగా తుల్యీభుచ్యుకొని భావన పరమగాల సరళిలో, ప్రత్యేకమైన ఒకవడిలో రచనలు చేస్తున్న తెలగకవులలో శ్రీ వేగుంట మోహన్ ప్రసాద్ ను ప్రముఖంగా పేర్కొనవచ్చు. మారుతున్న సమకాలీన సామాజిక పరిస్థితుల ననుసరించి తెలుగుకవి కృత్య పోకడల్లో కూడా మార్పులు వచ్చాయి. ఆ విధమైన మార్పులతోనే తెలుగు వచన కవిత్వానికి వేగుంటవారు ఒక కొత్త గవాక్షాన్ని తెరిచారు. ఈయన రచించిన 'చింత-చింత' కవితా సంకలనం అందుకు తార్కాణం ఒక్కసారిగా పాశ్చాత్యసాహిత్యం పోకడలతో తెలుగు సాహితీ క్షేత్రంలో మొలిచిన ఈ సంకలనం ఆ గీత కవిత్వముకు కూడా గురయింది. ఇందులో ఆరణ్యకపుష్పం, ఆన్యాయకీర్తిని చోటుచేసుకున్నాయని పలువురు అభిప్రాయపడ్డారు. అయితే కవిత్వాన్ని శేవలం మానసికానందానికీ పుట కూడ పడే సాధనంగా కాకుండా మానవుడి విజ్ఞానముదిగంలాగే చొచ్చుకుపోయే ఆలోచనాత్మకమైన సాధనంగా ఎంచి మోహన్ ప్రసాద్ తన కవితా సౌభాషిని సాహితీలోకించి పెద జల్లారు.

మోహన్ ప్రసాద్ కవిత్వంలో భావ, ధ్వని, కావ్యవస్తువు ప్రధానంగా గోచరించు కావ్యస్వరూపం (*Aesthetic surface*) క్లిష్టతతో రూపొందినట్లుగా అనుభవించి పుష్టైవ్యప్రపంచం గోచరించే కావ్యస్వరూపం ద్వారానే పారదలను ఆలోచింప జేయాలని కవి ప్రయత్నిస్తాడు. ఇక్కడ కవి చెప్పదలచుకున్న విషయాన్ని పాఠకులు పలురకాలుగా

'ఓసీకో' చేసుకోవాలని నస్తుందని విమర్శ అభిప్రాయం. స్వతహాగా ఆంగ్లపదానుబంధం కావడం మూలన మోహన్ ప్రసాద్ మీద ఆంగ్లసాహిత్య ప్రభావం అధికంగా వుంది. ఆయన తన ఖండికల్లో పలుచోట్ల పాశ్చాత్య సాహిత్యప్రభావాన్ని చెప్పకున్నాడు. విస్తృత జీవితానుభవాలు లోతుల్ని స్పృశిస్తూ మనోవిశ్లేషణనే ప్రధానంగా వ్యవస్థాపక మంతమైన పదజాలంతో నిగతమైన భావనాధారలను ప్రవహింపజేసిన మోహన్ ప్రసాద్ కవిత్వ మంతటా సమాజం చే బాధింపబడుతున్న నైరాశ్య జీవన స్థితిగతులు కనిపిస్తాయి. జీవితసంఘర్షణ వలయాల్లో తిరుగాడే మనసువడే తపన అంతర్లీనంగా ప్రవహిస్తూ వుంటుంది. 'చింత-చింత'కు ముందుమాట వ్రాస్తూ 'మోహన్ ప్రసాద్ సామాన్యవస్తువుల ద్వారా ఆ సామాన్యమైన సత్యాలను ప్రదర్శిస్తాడు. తనవచన కవిత్వంలో పార్థివదృశ్యాల ద్వారా ఆపాకివాడు భూతులను 'ఈకైతింపజేస్తాడు' అంటారు శ్రీ సుజీవ్ దేవ్. 'ఆధునిక జీవిత నైరాశ్యాన్ని చావుబ్రతుకుల దుఃఖ భూయిష్ట సంఘర్షణల వీలైనన్ని కట్కువ పదాలతో వుండి పడుతున్నాడు' అంటారు రోణాకి అప్పలస్వామిగారు.

కావ్యవస్తువుల్ని అభివ్యక్తి కరించడంలోనూ, ప్రతికల్ని స్వీకరించడంలోనూ, కొత్త ధోరణులు ఆవలంబించిన మోహన్ ప్రసాద్ కవిత్వంలో 'తాత్వికచింతన, ఆవ్యక్తిజేదన, ఆర్థికవృద్ధయానుభూతి ప్రధానంగా దర్శనమిస్తాయి. మోహన్ ప్రసాద్ తీసుకొనే కవిత్వవస్తువు అన్ని ఎక్కువగా మానసిక దుఃఖాలతో సంబంధించి వుంటాయి. 'నిరీహ' కవితా ఖండికలో ఈ ధోరణి ప్రస్ఫుటంగా కనిపిస్తుంది. ఈ ఖండిక ఒంటరితనంలో

పున్న కవి మనోభావాలు ప్రతిక. ఇక్కడ కవి తీసుకున్న వస్తువు సామాన్యమే చెప్పదలచుకున్న విషయమూ సామాన్యమే కానీ చెప్పడంలో చూపిన ప్రతిభ మాత్రం అనన్య సామాన్యం. "అట్లా అని

పెద్ద బాధా వుండను వెల్లడిసి గోడలేమో తెల్లబోతుంటాయి విద్యుత్తులెక్కి"

అంటూ కవిత్వ ప్రారంభించడంతోనే తన మనోభావాలు గడిలోని దృశ్యాలు అట అటే భౌతిక ఛాయలకు సమన్వయం చేయబడ్డాయి కవి ఇక్కడ విద్యుత్తు తాగించి గతాన్ని, వెల్లడిసిన గోడల ఒంటరితనంలో నిర్మలమైన వృద్ధయాన్ని తలపిస్తున్నాయి. ఆ తరువాతి పాదాల్లో కవి గోడమీద ప్రాకే బల్బిని విషాదానికి ప్రతీకగా తీసుకొని 'కరుమకు పోయిన బల్బిలా గోడకు నిచ్చిన వుంటుంది కానీ తీరా ఎక్కేవా డెన్నుడు' అని అనడంలోని ఆంతర్యం విషాదానికి ప్రతిమనిషి దూరింగా వుండాలనే ఆశ. గతాన్ని మరిచే మనిషే. ఆన దానికి హేతువపుడాడని కవి భావన.

'ఆఖరి ఆశ్రమం' ఖండికలో మోహన్ ప్రసాద్ ముగిసోతున్న పదవ దిక్కులో ఆరుణ వర్ణ పశ్చిమాద్రిని జారిపోతున్న సాయం సంభ్రమ మార్పుల్లో కమలా కాళిగో పోలుస్తూ ప్రకృతి వర్ణన కూడా చేశారు. నిద్రలో రాగ్రంతా విశ్రాంతి పైట సర్దుకుంటూ నువ్వువడే ఆటాన్ని, ఆవేళాన్ని, తపననూ, 'అమృతం' ఖండికలో వర్ణించారు. ఆ మనసుకే 'త్రాకా తాగితం' ఖండికలో ఇలా విధిస్తారు.

'నిశ్చిన్త నిర్వాహితని నిత్యం వంగుతూ వుండే సరసు మనకు

చూస్తూవుండాలి ఏ కమలం తులువ కుందో పై'

చేష్ట బాధి ని క్షణం కావునా
లోనకును తుండే పుష్పతో
మనము పోల్చి అందులోంచి ఉరికి
వచ్చే ఆన కమలానికి ప్రతికగా తీసు
కోవడం జరిగింది ఆ రథవాక పాదాల్లో
వర్తమానపు విక్రూతా, భవిష్యద్యుతాన్ని
మరిచెట్టే బాధించే ధూళికాంత్ర
భూతాన్ని, వర్ణిస్తాడు కవి. 'చీరంతా
పర్వతన్న తెన్నల మడతల్లోంచి శాంతి
నక్షత్రాన్ని చూస్తూ, వెయి జారిపోయిన
అనంత్ర మూర్ఖుడి అంతిమ కీర్తనాన్ని
తలచుకుంటూ 'సిల్వీలోనన్నా నియా
పాల్చి పొందండి,' ఈ జగత్తు సర్వం
అనాధాధిపతి అంటూ ఒక్క నీరు
మాత్రమే స్వచ్ఛమైనదిగా, మిగిలిన జగ
మంతా కలపిరిమైందిగా భావిస్తూ
మోహన్ ప్రసాద్ మానవులపట్ల 'నెల్సన్
పీటీ' ని ప్రదర్శిస్తాడు.

'ఎగరతోకూ ఎగరతోకూ కేలకులిన
గాలితుం' ద్వారా దుఃఖంలోంచి, శోకం
లోంచి సుఖం విస్మయంలోంచి తవిత
రత్నాన్ని వివరించిన కవి ఆధ్యాత్మిక
చింతన 'ఆతిత' అనే ఖండికలో పరా
కాష్ట సందేశాన్ని పది.
'ఈ జీవన్నీ తాల్చుం దొడనొడికి
పురాణస్య స్మృతి మంత్రాల్లో
నిన బంధించేదుకు రానా
నీ మాల వచ్చి తుటుక్కున తేగనా
అనంతమయూ.

తనిపాపగానో, యోగిగానో ముప్పి
గానో తాళుతున్న ప్రత్యక్షమవ్వాలని మన
సంతా నిండిన తపనతో కోరుకుంటూ ఆ
అనందమయమీ తన పురాణస్య స్మృతు
తో బంధించేస్తానని కోర్కొంటూ, అనా
కారి ఆకృతం చేసే దేహం గొప్పదిగా
భావిస్తూ, మోహన్ ప్రసాద్ 'మినిస
నకాలలో విడిచిన క్రొత్తం, ప్రతీకారం
ప్రాయశ్చిత్తాన్ని వివరిస్తూ, 'అశ్వేషణ'
అనే ఖండికలో చక్కని ప్రతికతో

మాడిన ప్రకృతిచిత్రం అద్భుతంగా
సాగింది. మంచుమసురుకున్న నోక కేవల
దృశ్యాన్ని మోహన్ ప్రసాద్ ఇలా
వర్ణిస్తాడు.

'గాలి వచ్చింది
వానా వచ్చింది
మంచా పట్టింది
తనకొంగంతా చెట్లముఖాలమీదకప్పి
ఊపిరాడక కొమ్మలూ, రెమ్మలూ తోసే
స్తున్నాయి.'

మంచు తన తెల్లని కొంగతో చెట్ల
ముఖాల్ని కప్పే మదితలా కవికి కనిపిం
చింది 'ఊపిరాడక కొమ్మలూ రెమ్మలూ
కొంగున తోసేస్తున్నాయనడం ముగ్ధ
కోణాలకు మంచు కరగడాన్ని నూచి
స్తుంది. పక్షి ఖండికల్లో మోహన్ ప్రసాద్
నికేతపరిలనా వృక్షీ కనిపిస్తుంది. ముగ్ధ
పాడితెట్టి తుడిచిన లాంతకు గానుని కడి
గిన నీళ్ళు తడినంటి దళదికలా వ్యాపించే
వెలుగుచుక్క మెరుపులోనే ఏడ్చుకీస్తునీ,
గాంధీతారనూ, కృష్ణమూర్తిని దర్శిస్తా
డీ కవి. అందుకే 'జీవన ద్వారతీత్రం'
ఖండికలో అంటాడలా.
'అంతరంగాన్ని ముగ్ధపాడితెట్టికుడవారి
దయా స్వర్ణతో కుడవారి
అందాగా ఆ నందపుత్రడి నంటిన వెలుగు
చుక్క మెలవదు.'

ఇక్కడ కవి మనమును లాంటి దీపం
తోనూ, దయాగుణాన్ని ముగ్ధపాడి
తోనూ, వెలుగుచుక్కను తారతోనూ
పోలుస్తాడు. మలినమై తెలగని హృద
యాన్ని దయాగుణంతో తృప్తపరిస్తే
ఆకాశింజాయి మెలుగుతా యని కవి
భావన.

మోహన్ ప్రసాద్ తననొక కంఠాకు
లితునిగా, శాంఛా జ్వలితునిగా, నిర్భర
మిత గాత్రునిగా భావించుకుంటూ 'మేని
మోడ వర్షపు చిరువర్షి, వర్షపు త్రుల
కల్పి, గాత్రు కలకల్పి గమనస్తూ
'శివబృతం' ఖండికలో చక్కని మనో

విశ్లేషణ గావించారు. 'స్వచ్ఛాల్లో
సర్పాలు' ఖండిక ప్రాయడే వీర్ధాంతం
ప్రాతిపదికగా రచించబడింది. ఈ ఖండి
కలో కవి కొంకలను కర్పూర ప్రతిక
లుగా తీసుకొని ఆ కొండల వాన తగిలి
లేనే దేహాలు 'కరెంట్' స్తంభాల్ని అల్లు
కొని నెక్కరాకే కాక బతుల్లో ముగు
క్కమని వెలుగుతా యని అంటాడు.
'మీమానీ జూని' అనే ఖండికలో
మోహన్ ప్రసాద్ తృప్తయనీ చక్కని
నిర్వచనమిస్తా డిలా.

'అత్యంతదేహాని తీవ్రవర్షి కక్కడనే
ప్రేమ అనే కలిత్రుత్వ నిర్దిష్టం
వేగిగొండేక్కే దిక్కడనే
హత్య అత్యంతత్వం ఇదే బలివం
స్వర్గమీ, వల్లగాడు రెండూ ఇదే'

చివరి రెండు పాదాల్లో ఎంతో నికేత
మైన భావాలు ఇమిడివున్నాయి. మనకు
ఒకప్పుడు స్వర్గమీగా మరొక్కప్పుడు
వల్లగాడుగా రూపాంతరం చెందూ
వుంటుం దని కవిభావన.

ఒక వేదనలో నిలక వాచివగ్గర జరిగే
ఒక సామాన్యమైన నిత్య కృత్యాన్ని
మోహన్ ప్రసాద్ 'ఒక వేదన' అనే
ఖండికలో అద్భుతమైన భావనతోనూ
పకబాలంతోనూ ఇలా వర్ణిస్తాడు.

'గిలక బావి
బావి అంచున బిందె
బిందెను ఉరేసిన రాంతాడూ,
జీవుల మనీ
బావిలో నీళ్ళు కొరకరాని కొయ్యలు
ఓం ఓం ఓం గిలక విక్రమం
గిలకమీంచి బిందెగే వప్పుడు'

నిక్కలాన్ని చివరించే గిలక మోడనుంచి
బిందె దిగుతున్న చప్పుడులో మాదా కవి
త్వాన్ని చొప్పించడం కవి ప్రతిభకు
తార్కాణంగా భావించవచ్చు. 'అను
భూతి' అనే ఖండికలో మోహన్ ప్రసాద్
అనుభూతికవిగా దర్శనమిస్తాడు. తన
హృదయం పొందిన ఒకానొక 'అవ్వల్ల'

భూవైకన్యము భూతిని ఇలా వ్యక్త
పరుపాడు.

పుంజరదాసు కీర్తనేదో
ఒక మధ్యాహ్నం

బాతలెక్కడో కాన్యాన్న ఎండలో
యాన్తా నాదస్వరంతో విన్నప్పుడు
అమీఘాలు కదలాడినయ్య

గాలి పిచ్చిగా పర్వెట్టింది
మిట్టమధ్యాహ్నంలో కూడా పుంజర
దాసు కీర్తన కవి మృత్యుం చలించిన
తీరు ఇక్కడ మనకు కనిపిస్తుంది.
తేమీలు కదలాడడం, గాలి పిచ్చిగా
పర్వెట్టడం అమీఘాతిలో కనిపించిన
ఆనందానికి ప్రతీకలు. అందుకే ఆ ఆనం
దంలో తాదాదాలో జగత్తంతా శోభతో
ఛాంది పట్టు అనిపించింది కవికి.

ఒంటికటికి ఊపల్లోంది దీపం బయ
టికి పర్వతోపదం, నీకు చంద్రుని
నాలక్షు లోగిట్టి సాగిడిన దాహం
తీర్చడం, ఖగను ఖగనువి దగ్గలోన్న
జువమారతో బాట్టు పైకెగమిస్తోంది
పోతోన్న రైలునాండిలాంటి ప్రయాణాలు
చేస్తూ 'దూరాం అకపున్నీ' చేర్చుకొని,
చిటిజూపుకుంటూ కల్లెల్లో ఊదాంగు
మంటల్ని తెచ్చి కేసుకుంటూ 'దేహాన్ని
పూగుడంటూ! ఏదో అనంతమైన శేదన
నిచ్చేరాంవిర్యం' ఆహ్వాదిస్తూ 'దుఃఖాన్ని
అంటుకొనుచు ఎవడో చూడరక్ష నీ
భూమ్యాద సదన' వంటూ జననం 'అంత
ర్వలలోంచి రాలి ఆంధరం' గా, మరణం
'అంతరణ ప్రాకారాలు కూలన ఆంధిర్యం'
గా భావిస్తూ 'అంతరంగంలో ఎవ్వడో
గాని వెల్లని ఆటకై ఆహించువుని
పైతం అలాగ్గా ఆర్పి తానే కీర్తిమేవాతా
ర్థ్య మిచ్చే మిగులువాలోను' తెరా
గ్యాన్ని తర్కిస్తూ 'వృద్ధ వృక్షం సమూ
లంగా లేచి మహాపర్వతంలో ఓ చిన్న
రాతినిని సరాతోతో పాలు చేర్చునదా
నికే కానియయే యుగ చైతన్యమనే 'పిల్ల
గాలి' కోసు మీయపు ఉన్నాకవితారచతు
పాగిచారు మోక్షప్రసాద.

చిట్టిబాబు వీణాగానము

- కవిరత్న శ్రీమసంతరావు రామకృష్ణ
రావు ఎం. ఎ.,

* నీ కొనగోటి మీట రవ
జించిన వీణీయనాదమందు, న
స్తో కరరంగ కబ్బులు
శ్రోతల వీనుల విందునేసి; వి
ద్యాకలితుండైన భవ
దద్భుత వైశిక ప్రాభవంబుతో
నా కవనంబు సంతసము
నన్ వెలగొందు నలంచు నెంచెదన్!
* వీణావాదన విద్యయందు భవిలో
వేరెవ్వరికీ సాటిగా
రాణింపంగలరే? సురస్వలికిగా
రాబంతు తుక్కుండైన
వాణిదేవి విలాసవైభవమున
వర్ణిల్లగాజేయు ని
శ్యాణంబున్ విని మోదమందదురుసం
భావ్యాను భావంబుగన్!
* సాహిత్య సంగీత సామ్రాజ్య మేరెడు,
నలువ పడంతికే నతులు నేసి,
విఘ్నంబు వారించి విబుధుల పాలించి,
యలగెడు గణవాళుల సర్వనేసి,
తనగానమాధుర్యమున సంతసము గూర్చు
నారద మనిః వందనము లిడుచు,
గానముచేత రాలిరిగింప జేసెడు
కెన్నెరిలకు నమస్కర్తు లొనర్చి,
నీడు వీణాప్రభావము నిరతిమధుర
భావమెయంగ చేసెడు, ఫణిలి చూసి
నావు నీ దగు విద్య సన్మాన్యమయ్యె!
వైశిఖలలోన నీక్షిల్ల వరులుగాక!
* మధుర మోహనరాగ సంపదల కూర్చి
వైశిఖద తైన యోచిట్టి బాబు! నీకు
వాయురాశోగ్య భాగ్యము అందజేసి
వాణి గాపాడుగాక! వైభవముతోడ.
(వికాఖనగరములోని, వివేకానందమంది
రములో చిట్టిబాబుగారి వీణావాదనమున
కలిగిన నాభావమున కిప్పియొకకల్పనము)

శరచ్చంద్రిక

- శ్రీ ఆద్యైవల్లి లక్ష్మీనాస్యమిలిపిలియిడి.
శారదమేలి తక్కులప

సంకుల నొంతర, ప్రేయసి ప్రేయలో
శోరి వరస్వరంబుగడు
గుట్టుగ జాలిలి చేతక బంపు నిం
పారెడు ప్రేమలేఖలహా
యలో జరి, శారదచంద్ర చంద్రికా
వారణ రాత్రులన్ నయన
పర్య మొనర్చుచునుండే గంటిరే?
జగతిన్ సాంద్రముగాఁగఁ బూచినవి పు
చ్చరే, తస్మి కాలాంత తా
గగనంచే వననంబుగాఁ బఱచిన
కన్య దానిపై విండినా
రఁగఁబోనన్ జామి యన్న భావము తెం
ర్చుంగా శరచ్చంద్రిక
మిగిలేన్ స్వచ్ఛతరామృతప్రసృత సా
మీచినభద్రద్యుతిన్!
వెన్నెల కారు కాం కుచి
జన్మల పులులకెల్ల దృప్తిగా
వెన్నెలమిందు నేసి, కను
విండవరింపఁగఁ చేతుకాళికన్,
వెన్నెల వన్నెఁ గ దెగని
వీంచుచు నుండిన సుందరతా
సన్నుతిపాత్ర కారదయే
కారద, వెన్నెలలన్ ఘటింపలే!
ఇలనాకాళ వికాసభావమునక్ర
వృక్షేణుమరక్రమ్యుఁబూఁ
జాలు దట్టంబుగఁ బట్టినట్లగపడన్
కుభ్రాంకుఁ డవ్వనినిన్
దొలగన్ ప్రోయగఁజేసి, స్వచ్ఛతమకాం
తుల్ నలెనదో జిమ్మగా,
వెజెనన్నంబున వెల్లజెననని భా
వింతున్ శరచ్చంద్రికన్.
గగన మె యారకుట పరి
కల్పిత పాత్రము వాడకంబుచే
నగపడకుండే బోయినది
కాంతములోని కళాయి, చంద్రుడక
దగరముతో శరత్తుడు
దంట ధూళికోక కార్మికాఁడు కా
లకలెఁదలంచి పెట్టినక
కొయ్యెయూ శరదీందుఁడంద్రిక!

కట్టా త్రికరణ మొంగక, పుట్టిన దురితముల నప్పుడ పొలియింపని యా
కట్టేడి దేహం బుడిగివల, గొట్టాడును బిట్టు వరకకూపంబులలోన్.

కావున గాల కింకర వికారము గానకమున్న మృత్యుదు
ర్భావన జన్మమున్ వెడంగుపాటును జెండకమున్న మేనిలో
జీవము వెల్లుచుండ దన చెల్వము దప్పకమున్న పన్నుగా
శావనచిత్తుడై యభిముః శాయతెఱుం గొనరింపఁగాదగున్.

యూలోచన 8,4,5,6,7,8,9,10వార్షిక సంపుటముల వెల వరుసగా 20, 20,12,15,15,15,15,20రు. లు
ఎం. ఓ. చేసినవారికి ఖర్చులు మేమే ధరించి రిజిస్టర్డ్ పోస్టులో పంపగలము. వి. పి. పద్ధతి లేదు.

- సంపాదకుడు.

అక్షసు :—

సంపాదకుడు : విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి

కైర్తల్ల తెలుగు లెక్కరదు, వి. జి. కె. కాలన,

6-4-24, ఇన్నీసుపేట (త్యాగరాజనగర్),

రాజమండ్రి-1.

